

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Pakolaislapsen kotoutuminen päivähoitoon Torniossa

Kielen ja kulttuurin merkitys kotoutumisessa

Kekäläinen Sanna & Lindholm Elina

Sosiaalian koulutusohjelman opinnäytetyö

Lapsi- ja nuorisotyö

Sosionomi (AMK)

KEMI/TORNIO 2008

Tekijä(t):	Kekäläinen Sanna & Lindholm Elina
Opinnäytetyön nimi:	Pakolaislapsen kotoutuminen päivähoitoon Torniossa
Sivuja (+liitteitä):	70 (+4)
Opinnäytetyön kuvaus:	<p>Opinnäytetyömme käsittelee pakolaislapsen kotoutumista päivähoitoon Torniossa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, millaisia valmiuksia ja keinoja varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tukea pakolaislasta kotoutumisessa. Lisäksi selvitämme työntekijöiden valmiuksia ja keinoja pakolaislapsen oman kielen ja kulttuurin säilyttämisessä.</p> <p>Teoreettinen ja käsitteellinen esittely:</p> <p>Opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsittelemme pakolaislapsen kotoutumista päivähoitoon työntekijöiden näkökulmasta. Lisäksi käsittelemme suomalaisen varhaiskasvatuksen merkitystä kotoutumista edistävänä tekijänä ja pakolaislapsen oman kielen ja kulttuurin säilymisen merkitystä. Opinnäytetyössämme käsittelemme myös pakolaisvanhempien ja työntekijöiden yhteistyötä.</p> <p>Metodologinen esittely:</p> <p>Käytämme opinnäytetyössämme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusotetta. Tutkimusmenetelmänä käytämme haastattelua. Teimme haastattelut kahteen (2) päiväkotiin Torniossa, jossa haastattelimme yhteensä neljää (4) henkilöä. Lisäksi teimme lisäkysymykset, jotka lähetimme samoihin päiväkoteihin sähköpostitse. Analysoimme aineistoa teemoittelun avulla. Sen avulla pyrimme nostamaan esille tutkimuskysymyksiin liittyviä teemoja, joita analysoimme oman pohdinnan ja teorian avulla.</p> <p>Keskeiset tutkimustulokset:</p> <p>Tornion päivähoiton työntekijöillä on keinoja ja valmiuksia pakolaislapsen kotoutumisen tukemiseen. Suurin yksittäinen keino on kotikielen opetus ja muita keinoja pakolaislapsen kotoutumisen tukemiseen ovat muun muassa kirjat, sadut ja pelit.</p> <p>Johtopäätökset:</p> <p>Työntekijöiden tulee olla luotettavia, turvallisia, helposti lähestyttäviä ja suvaitsevaisia. Kotoutumisen tukemisessa työntekijöiden keinot ja välineet ovat samat kuin muidenkin lasten kanssa. Kotoutumisen tukeminen on normaalia arkipäivän toimintaa ja rutiinit luovat turvallisuuden tunnetta, joka auttaa kotoutumisprosessissa. Työntekijöiden ammattitaito korostuu työskennellessä pakolaislasten kanssa. Työntekijät tekevät pakolaisperheiden kanssa yhteistyötä, mutta työntekijät tarvitsevat kokemuksesta huolimatta koulutusta ja keinoja käytännön työhön.</p>
Asiasanat:	Pakolaisuus, varhaiskasvatus, kieli, kulttuuri, integraatio

Author(s):	Kekäläinen Sanna & Lindholm Elina
Title:	The integration of a refugee child with day care in Tornio
Pages (+appendixes):	70 (+4)
Thesis description:	<p>Our thesis describes the integration of a refugee child with day care in Tornio. The purpose of our thesis is to clear up what kind of capacity and means the employees of the early childhood education have to support integration. We will also find out the employee capacity and means to support the preservation of refugee child's own language and culture.</p>
Theoretical summary:	<p>In the theoretical part of our thesis we describe refugee child's integration into day care from the employees' point of view. We also describe the meaning of Finnish early childhood education as well as the importance of maintaining the refugee child's own language and culture in promoting integration. In our thesis we also describe the cooperation of refugee parents and employees.</p>
Methodological summary:	<p>In our thesis we have qualitative approach. We used interview as our method. We carried out 2 interviews in two (2) day care centres in Tornio, where we interviewed four (4) persons. We also made extra questions to the same day care centres and we sent them by e-mail. We analyzed our material according to themes. By analyzing themes we brought up topics and we analyzed them in the context of our own thinking and literature.</p>
Main results:	<p>The day care employees in Tornio have means and capacity to support a refugee child's integration. The most significant means support the refugee child's integration is home language teaching and the others are books, fairytales and games.</p>
Conclusions:	<p>Early childhood education employees have to be reliable, safe, easy to approach and tolerant. Their means and capacity to support refugee child's integration are the same as with other children. Supporting the integration is normal every day activity. Routines create safeness which helps in the integration process. The professional skills of employees are emphasized when working with refugee children. The employees co - operate with refugee families but they need education and means for practical work despite their work experience.</p>
Key words:	Refugee, early childhood education, language, culture, integration

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1. JOHDANTO	5
2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	7
2.1 Tutkimustehtävät.....	7
2.2 Tutkimusjoukko ja analyysimenetelmät	8
2.3 Opinnäytetyöprosessi	12
3. PAKOLAISUUS SUOMESSA	17
3.1 Keskeiset käsitteet.....	17
3.2 Pakolaisuus lukuina.....	19
4. VARHAISKASVATUS	24
4.1 Päivähoito.....	24
4.2 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden valmiudet ja keinot tukea pakolaislasta	27
4.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja vanhempien välillä.....	32
5. KIELI.....	35
5.1 Pakolaislapsen äidinkielen ylläpitäminen	35
5.2 Kaksikielisyys ja kielen oppimisen menetelmät	39
6. KULTTUURI	44
6.1 Kulttuurin merkitys	44
6.2 Erilainen kasvatuskulttuuri.....	47
7. TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	49
7.1 Varhaiskasvatuksen työntekijät kotoutumisen tukijoina.....	49
7.2. Kieli.....	55
7.3 Kulttuuri	58
8. POHDINTA.....	62
LÄHTEET	66
LIITTEET.....	71

1. JOHDANTO

Varhaiskasvatus pyrkii edistämään pakolaislasten kotoutumista. Kotoutumisessa on tärkeää oman äidinkielen tukeminen, suomen kielen oppiminen ja kulttuurin säilyttäminen. Varhainen tuki kieliongelmissa ehkäisee myöhempiä vaikeuksia. Suomessa on 1990-luvulta asti mietitty, miten maahanmuuttajalapsen huomioidaan varhaiskasvatuksessa. Kuntien viranomaisille on annettu suosituksia lasten äidinkielenopetuksesta ja henkilökunnan kouluttamisesta. (Petrell 2007.) Tätä ei ole kuitenkaan tutkittu laajalti, miten suositukset ovat toteutuneet.

Sosiaalhallitus julkaisi jo vuonna 1988 Kulttuurien kohtaaminen päivähoitossa - Pakolaislasten päivähoitotyöryhmän raportin (Petrell 2007). Maahanmuuttajalasten kotoutumisen tukemisesta on tehty tutkimuksia 1980-luvulla ja 1990-luvun alkupuolella. 1980-luvulla maahanmuuttajalasten asioihin alettiin kiinnittää enemmän huomiota, koska pakolaisten määrä kasvoi Suomessa. 2000-luvulla tutkimuksia ei ole tehty yhtä paljon ja aiheesta ei ole puhuttu samalla lailla kuin 1980 – luvulla.

Opinnäytetyömme käsittelee pakolaislapsen kotoutumista päivähoitoon varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmasta. Tarkoituksena on käsitellä lapsen oman kulttuurin ja kielen säilyttämistä ja keinoja, jotka tukevat tai estävät lapsen kotoutumista päivähoitoon. Tavoitteenamme on selvittää, millaisia keinoja varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tukea pakolaislasta kotoutumisessa. Lisäksi selvitämme, millaisia valmiuksia ja keinoja varhaiskasvatuksen työntekijöillä on pakolaislapsen oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen.

Käytämme opinnäytetyössämme kvalitatiivista eli laadullista tutkimusotetta. Tutkimusaineiston keräsimme tekemällä haastattelut kahden Tornion päiväkodin työntekijöille. Haastattelimme yhteensä neljää työntekijää, joista yksi oli kotikielen opettaja. Lähetimme myös sähköpostitse jälkepäin kumpaankin päiväkotiin vielä tarkentavia lisäkysymyksiä. Haastattelut toteutimme puolistrukturoituna eli meillä oli valmis haastattelurunko, mutta haastattelut etenivät vapaasti. Tutkimusaineiston analyysissa käytimme

teemoittelua, jossa aineistoa tarkastellaan ja analysoidaan teemojen avulla yhdessä teorian ja pohdinnan kanssa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on myös tuottaa lisää tietoa pakolaislapsen kotoutumisen tueksi päivähoitossa. Lisäksi tarkoituksena on lisätä oman äidinkielen ja kulttuurin tukemisen merkitystä kotoutumisessa.

Odotettavissa on, että työntekijöillä on tietoa ja taitoa työskentelemisestä pakolaislasten kanssa, mutta uskoisimme, että lisätieto ja keinot ovat tarpeen oman äidinkielen ja kulttuurin tukemisessa. Päiväkodit voisivat hyödyntää tutkimustuloksiamme tulevaisuudessa työskentelyssä pakolaislasten kanssa. Opinnäytetyöllämme toivomme, että se lisäisi keskustelua pakolaislasten kotoutumisen onnistumisesta ja, että tulevaisuudessa siihen kiinnitettäisiin enemmän huomiota.

Käytämme opinnäytetyössämme sekä maahanmuuttaja käsitettä että pakolainen käsitettä sekaisin. Syy tähän on se, että joistakin asioista, esimerkiksi palveluissa ja valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa, ei puhuta pelkästään pakolaisista, vaan maahanmuuttajataustaisista lapsista, joihin pakolaislapsi kuitenkin kuuluu. Olemme käyttäneet teoriaosuuden sisällä haastattelukysymyksiämme selkeyttämään teorian ja analyysin vuoropuhelua.

Mielestämme meidän opinnäytetyömme aihetta kuvaa hyvin kiintiöpakolaisena Suomeen saapuneen naisen runo. Runo kuvastaa hyvin pakolaislapsen kotoutumisprosessin vaikeutta. Pakolaislapsi joutuu jättämään kotimaansa, missä hänen juurensa ovat. Lähtö kotimaasta voi tuoda helpotuksen tilanteeseen, mutta kotoutuminen uuteen maahan on uusi vaikeus. Runon voi kuitenkin nähdä myös positiivisena mahdollisuutena. Kun pakolaislapsi on joutunut jättämään oman kotimaansa taakse, voi uuteen maahan tulo olla hänelle uusi mahdollisuus, missä hän voi elää turvassa.

Puut sahataan.

Juuret jäävät maahan.

Tilalle tulee tie.

Vielä kerran metsä nousee.

(Hatami Landi, 2004)

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1 Tutkimustehtävät

Opinnäytetyömme lähtökohtana oli kiinnostus maahanmuuttajatyöhön ja varhaiskasvatukseen. Olemme molemmat suuntautuneet lapsi- ja nuorisotyöhön ja haluamme lastentarhanopettajan pätevyyden, joten oli luonnollista valita varhaiskasvatus osaksi opinnäytetyötämme. Maahanmuuttajatyöhön tutustuimme monikulttuurisuuskurssilla, johon liittyi työskentely jonkun maahanmuuttajaryhmän kanssa. Me olimme Sauvosaaren koululla valmentavalla luokalla, jossa oli yhdeksän myanmarilaista lasta ja nuorta. Saimme itse suunnitella, mitä halusimme tehdä valmentavalla luokalla lasten kanssa. Heidän kanssaan muun muassa askartelimme, leivoimme, leikimme ja ulkoilimme. Myös tulevaisuudessa meitä molempia kiinnostaa työ maahanmuuttajien parissa. Olemme molemmat kiinnostuneita erilaisista kulttuureista ja erilaisten ihmisten kanssa työskentelystä. Meidän mielestämme olisi kiehtovaa päästä työskentelemään pakolaisten kanssa, koska uskomme, että sen kaltainen työ opettaisi meitä niin työntekijöinä kuin ihmisinäkin paljon.

Maahanmuuttaja on käsitteenä hyvin laaja, joten päädyimme rajaamaan aiheen pelkästään pakolaistaustaisiin lapsiin. Maahanmuuttaja voi olla esimerkiksi Haaparannalta Tornioon muuttanut ja tällöin kotoutumisprosessi on varmasti erilainen, kuin mahdollisesti kovia kokeneella pakolaisella. Halusimme selvittää, miten Tornion kaupungin päivähoiton työntekijät voivat osaltansa auttaa pakolaislasta kotoutumisprosessissa. Tornio valikoitui opinnäytetyömme kohdekaupungiksi, koska viime vuosina Kemin päiväkoteihin oli tehty paljon opinnäytetöitä. Lisäksi kuulimme opettajaltamme, että Torniossa on kaksi päiväkotia, missä on ollut pakolaislapsia keskitetysti. Tornion kaupungilla on myös pitkät perinteet pakolaislasten päivähoidosta jo vuodesta 1992 alkaen. Perustelimme aiheen valintaa myös sillä, että pakolaislasten kotoutumisesta yhteiskuntaamme ei ole puhuttu paljon eikä siihen ole kiinnitetty huomioita samalla lailla kuin aikuispakolaisiin. Tämän huomaa myös siitä, että pakolaislapsista ei ole saatavilla yhtä paljon materiaalia kuin aikuispakolaisista.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, mitkä tekijät edistävät ja estävät pakolaislapsen kotoutumista päivähoitossa, kulttuurisen identiteetin kehittymistä ja kaksikielisuuden tukemista ja kehittämistä. Samalla selvitämme, millaisia valmiuksia työntekijöillä on tukea pakolaislapsen äidinkieltä, kaksikielisuuden kehittymistä ja oman kulttuurin säilyttämistä.

Tutkimustehtävänäimme oli saada vastaukset seuraaviin tutkimusongelmiin:

1. Millaisia keinoja varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tukea pakolaislasta kotoutumisessa?
2. Millaisia valmiuksia varhaiskasvatuksen työntekijöillä on pakolaislapsen kielen ja kulttuurin säilyttämiseen?

Näillä kysymyksillä pyrimme saada vastauksia opinnäytetyötämme varten. Haluamme saada konkreettista tietoa Tornion päivähoiton tilanteesta pakolaislapsiin liittyen. Opinnäytetyömme tavoitteena on lisätä tietoa pakolaislapsen kotoutumisen merkityksestä päivähoitossa. Lisäksi tavoitteena on selvittää oman äidinkielen ja kulttuurin tukemisen merkitystä kotoutumisessa.

2.2 Tutkimusjoukko ja analyysimenetelmät

Opinnäytetyömme tutkimusjoukoksi valitsimme Isopalon päiväkodin ja Putaan vuoropäiväkodin Tornion, koska Tornion on pitkä historia pakolaislasten hoidosta. Haastattelimme yhteensä neljää työntekijää päiväkodeista. Työntekijöistä kolme oli lastenhoitajaa ja yksi lastentarhanopettaja. Yksi lastenhoitajista toimi kotikielen opettajana päiväkodissa. Päädyimme tekemään haastattelun, koska ajattelimme saavamme enemmän ja tarkempaa tarvitsemaamme tietoa kuin esimerkiksi kyselyn avulla. Hirsjärven & Remeksen & Sajavaaran (2007, 199) mukaan haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska siinä ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Tästä johtuen siitä on sekä etuja että haittoja.

Haastattelun suurena etuna muihin tiedonkeruunmuotoihin verrattuna on se, että siinä

voidaan säädellä aineiston keruuta joustavasti tilanteen mukaan ja vastaajia myötäillen. Haastatteluaiheiden järjestystä on mahdollista muokata, samoin on enemmän mahdollisuuksia tulkita vastauksia kuin esimerkiksi postikyselyssä. Me pyrimme muokkaamaan haastattelukysymykset loogisesti, aiheiden mukaisesti, mutta haastattelutilanteissa vaihdoin joidenkin kysymysten järjestystä tilanteeseen sopivaksi katsomalla tavalla. Monet asiat, joita pidetään haastattelun hyvinä puolina sisältävät myös ongelmia. Haastattelu on kuin kaksipuolinen kolikko. Haastattelu on aikaa vievää. Haastattelun luotettavuuteen saattaa vaikuttaa se, että haastattelussa on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Haastateltava saattaa antaa tietyistä aiheista tietoa, vaikka tutkija ei kysykään. Haastateltava voi esiintyä esimerkiksi hyvänä kansalaisena, joka osallistuu yhteisten asioiden hoitoon ja hoitaa sosiaaliset ja moraaliset velvollisuudet ynnä muuta. Toisaalta joistakin asioista haastateltava vaikennee mielellään esimerkiksi alkoholinkulutukseen ja taloudellisesta tilanteeseen liittyvistä asioista. Haastatteluaineisto on tilanne- ja kontekstisidonnaista. Siitä voi syntyä pulma, että tutkittavat saattavat puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossakin toisessa tilanteessa. Tämän voi ottaa huomioon tuloksia tulkitessaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 200–202.) Toisessa päiväkodissa meillä oli ryhmähaastattelu, mikä saattoi vaikuttaa siihen, millaisia vastauksia haastateltavat antoivat. Tämä meidän tuli ottaa analyysissa huomioon. Toisessa päiväkodissa haastattelutilanne tuli aivan yllätyksenä haastateltavalle, joten hän ei ollut pystynyt valmistautumaan tilanteeseen mitenkään. Tämäkin varmasti vaikutti haastattelun antiin. Osa kysymyksistämme oli myös liian avoimia ja saimme tietoa, jota emme voi hyödyntää opinnäytetyösämme.

Haastattelulajeja erotellaan tavallisesti sen mukaan, miten strukturoitu ja muodollinen haastattelutilanne on. Täysin strukturoitu haastattelu on yksi ääripää, jossa ennalta laaditut kysymyssarjat esitetään tietyssä järjestyksessä. Strukturoimaton haastattelu on toisessa ääripäässä, se on täydellisen vapaa haastattelu, jossa haastattelijalla on mielessään vain tietty aihe ja keskustelu käydään vapaasti tämän aihepiirin sisällä. (Hirsjärvi ym. 2007, 203.) Meidän haastattelukysymykset olivat puolistrukturoituja, mikä on strukturoidun ja strukturoimattoman haastattelulajin välistä. Halusimme, että haastattelukysymykset ovat avoimia, mutta emme halunneet tehdä täysin strukturoitumatonta. Tämä sen vuoksi, että halusimme kuitenkin hieman kontrolloida vastausten suuntaa ja ha-

lusimme vastaukset tiettyihin kysymyksiin.

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen, koska siinä tulee esille ”ihmisen ääni”. Meidän tutkimusjoukkomme oli myös niin pieni, että esimerkiksi kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen tekeminen olisi ollut mahdotonta, mutta opinnäytetyössämme on osio kvantitatiivisesta tutkimuksesta taulukoiden muodossa. Hirsjärven ym. (2007, 160) mukaan kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Ihmistä suositaan tiedonkeruun instrumenttina. Tutkija luottaa enemmän omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa kuin esimerkiksi kynä-paperitesteillä hankittavaan tietoon. Perusteluna tälle on ajatus, että ihminen on riittävän joustava sopeutumaan vaihteleviin tilanteisiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja. Siksi lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesin testaaminen, vaan aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat muun muassa teemahaastattelut, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa valitaan kohdejoukko tarkoituksen mukaisesti, ei satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käsitellään tapauksia ainutlaatuisina ja tulkintaan aineistoa sen mukaisesti.

Laadullisen tutkimuksen peruskulmakivi on havaintojen teoriapitoisuus. Havaintojen teoriapitoisuudella tarkoitetaan sitä, että millainen yksilön käsitys ilmiöstä on, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan tai millaisia välineitä käytetään tutkimuksissa ja nämä vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin. Laadullisen tutkimuksen perustelut korostavat teoriapitoisuutta kaiken tutkimuksen lähtökohtana. Laadullinen tutkimus ei pysty omaksumaan teoriaa itselleen yksin, mutta se ei voi sitä myöskään hylätä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 19.)

Kvalitatiivinen tiedonkeruu tapahtuu tyypillisesti kasvotusten joko ryhmäkeskusteluina tai henkilökohtaisina haastatteluina (Taloustutkimus 2007). Kvalitatiivista eli laadullista

tutkimusta pidetään vapaamuotoisempana ja syvällisempänä. Kvalitatiiviset aineistot ovat myös helppo mieltää pelkkinä tapaustutkimusaineistoina, jotka eivät mahdollista yleistysten tekemistä käytettyjen tutkimusyksiköiden ulkopuolelle. Eli tutkimusten ymmärretään rajoittuvan vain niihin yksiköihin, jotka on valittu tutkimuskohteiksi eikä tämän pohjalta voida tehdä johtopäätöksiä muihin samantyyppisiin yksiköihin. (Räsänen & Anttila & Melin 2005, 87.) Meidän opinnäytetyömme rajoittuu vain kahteen torniolaiseen päiväkotiin eikä tämän pohjalta voi tehdä yleisiä johtopäätöksiä muiden päiväkotien toiminnasta. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää vain näiden kahden torniolaisen päiväkodin tilannetta, eikä ideana ollut tehdä laajempaa selvitystä aiheesta. Toisaalta nämä kaksi päiväkotia edustavat hyvin pakolaislasten varhaiskasvatusta, mutta emme voi tehdä yleistyksiä saamistamme tuloksista ja johtopäätöksistä.

Käytännössä haastattelututkimuksessa halutun kokonaisuuden jäsentäminen tapahtuu siten, että haastatteliija esittää haastateltavalle joukon kysymyksiä, joihin haastateltava vastaa joko omin sanoin tai annettujen vaihtoehtojen mukaan. (Räsänen ym. 2005, 90–91.) Me käytimme omassa haastattelussa avoimia kysymyksiä, joihin haastateltavat saivat vastata omin sanoin.

Saamamme aineiston analyysimenetelmäksi valikoitui sisällönanalyysi. Se on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysiä voidaan pitää yksittäisenä metodina, mutta myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sen avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Useimmat eri nimillä kulkevat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällön analyysiin. Sisällönanalyysin avulla aineisto järjestetään haluttuun muotoon johtopäätöksiä varten. On otettava huomioon, että tällöin analyysi ei jää pelkäksi tulosten esittelyksi. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93,105,107.) Opinnäytetyössämme olemme järjestäneet aineiston analyysia varten neljän teeman mukaan, jotta teksti olisi selvempää. Johtopäätökset ovat myös helpompi tehdä, koska aineisto on järjestetty selkeästi ja johdonmukaisesti.

Lähestyminen aineistoon kulkee usein tematisoinnin kautta, koska tutkija valitsee

yleensä jonkin analyysimenetelmään sopivamman tiedonhankintamenetelmän. Aineistosta voidaan tuoda esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Tämän avulla on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. Aineistosta pystytään poimimaan keskeiset aiheet ja siten esittää se kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja. Tekstistä on ensin löydettävä ja sen jälkeen eroteltava tutkimusongelman kannalta keskeiset aiheet. Teemoittelu on hyvä aineistona analysointitapa jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisemisessa. Tämän avulla voidaan kätevästi poimia tekstistä käytännöllisen tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. Teemoittelua voidaan jatkaa myös pidemmälle. Teemoittelun avulla aineistosta voidaan saada esimerkiksi kokoelma erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Tällöin tutkimustulokset vastaavat parhaiten juuri erilaisiin käytännön intresseihin. (Eskola & Suoranta 1998, 174–175, 178–179.) Opinnäytetyömme rakentui selkeästi neljän teeman mukaisesti, jotka ovat kieli, kulttuuri, varhaiskasvatuksen työntekijät ja kotoutuminen. Näiden teemojen kautta aloimme jäsentää teoriaosuutta ja rakentaa analyysivaihetta. Teemoittelusta oli opinnäytetyössämme hyötyä, koska neljän teeman jäsentäminen auttoi selkeyttämään ja jäsentämään opinnäytetyötämme. Teemojen avulla analyysivaihe oli helpompi rakentaa ja johtopäätösten tekeminen oli luontevaa.

Analyysissa tärkeää on tarkastelu, kuinka helposti haastateltavat kykenevät vastaamaan kysymyksiin, missä määrin taukoja havaittiin sekä käytettyjen ilmaisujen selvittäminen yleensäkin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa eri vastauksien vertailu ja jopa sen tulkitseminen, mitä mieltä haastateltavat lopulta ovat, saattaa muodostua ongelmaksi. Sosiaali-tieteellinen tutkimuskäytäntö on osoittanut, että kvalitatiivisen aineiston analyysiin perustuvat tulokset ovat vaikeammin perusteltavissa kuin kvantitatiivisessa. (Räsänen ym. 2005, 91–92, 96.)

2.3 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessimme lähti alkuun vuoden 2007 joulukuussa, jolloin aloimme miettiä molempia kiinnostavia aiheita. Löysimme yhteisen sävelen kiinnostuksen kohteista nopeasti. Molempia kiinnostaa työ maahanmuuttajien kanssa ja koska olimme saaneet hyviä kokemuksia heidän kanssaan työskentelystä, päätimme valita maahanmuuttajat

yhdeksi teemaksi. Tiesimme, että maahanmuuttajalapsista ei tule löytymään paljon kirjallisuutta, mutta päätimme ottaa tämän haasteen vastaan. Alusta asti oli kuitenkin selvää, että aiheemme tulisi liittyä varhaiskasvatukseen, koska haluamme molemmat lastentarhanopettajan pätevyyden. Näin ollen päiväkotia oli luonnollinen valinta opinnäytetyömme toimintakentäksi. Aluksi aiheemme oli maahanmuuttajalasten sopeutuminen päivähoitoon Torniossa, mutta opettajamme kehotuksesta rajasimme aihetta. Uudeksi aiheeksi tarkennuksen myötä tuli pakolaislasten kotoutuminen päivähoitoon Torniossa. Valitsimme myös sopeutumisen sijasta kotoutumisen, koska kotoutumiseen liittyvät asiat ovat selkeämmin perusteltavissa kuin sopeutumiseen. Sopeutuminen voidaan nähdä hyvin laajasti ja siihen voidaan nähdä kuuluvan hyvin paljon asioita, joten kotoutumisen onnistumisen tarkastelu oli helpompaa ja selkeämpää.

Opinnäytetyömme tutkimusjoukoksi valitsimme Tornion kaupungin kaksi päiväkotia: Isopalon päiväkodin ja Putaan vuoropäiväkodin. Tutkimusaineiston päätimme hankkia tekemällä haastattelut molempiin päiväkoteihin. Otimme aluksi yhteyttä Tornion päivähoidon päällikköön, jolta saimme alustavan luvan toteuttaa haastattelut päiväkodeissa. Maaliskuussa otimme yhteyttä päiväkotien aluejohtajiin, joille kuvailimme opinnäytetyön tarkoitusta tarkemmin. Ensimmäisen vastoinkäymisen koimme huhtikuussa, kun Sanna joutui pitkälle sairauslomalle säären murtumisen vuoksi. Tämä hidasti hieman opinnäytetyömme käynnistämistä. Huhtikuussa saimme kuitenkin lähetettyä Tornion päivähoidon päällikölle hankkeistamissopimuksen (Liite 2.) ja tutkimuslupahakemuksen (Liite 1.), jotka hän allekirjoitti ja lähetti takaisin meille.

Ennen haastatteluita olimme tutustuneet teoriaan ja tiesimme, mistä teemoista haluamme keskustella haastateltavien kanssa. Mietimme kauan aikaa, minkälaisilla kysymyksillä saisimme mahdollisimman paljon haastattelusta irti. Haastattelukysymysten tekeminen ei ollut kuitenkaan ihan vaivatonta, koska emme olleet varmoja, minkälaiset kysymykset toimisivat parhaiten haastattelutilanteessa. Kummallakaan ei myöskään ollut aikaisempaa kokemusta haastattelujen tekemisestä, mikä myös vaikeutti asiaa. Suurena vaikeutena oli haastattelutilanteen jäsentäminen sujuvaksi eli, että haastattelutilanne itsessään olisi sujuva ja etenisi loogisesti. Lopulta, kun saimme haastattelukysymykset valmiiksi, hyväksytimme ne ohjaavalla opettajallamme. Opettajamme antoi myös pari

vinkkiä haastattelukysymysten parantamiseksi, jonka jälkeen kysymykset olivat valmiit haastatteluja varten. Haastattelut toteutimme toukokuun lopussa Torniossa ja tarkoituksena oli, että haastateltavia olisi 1 - 3 kummastakin päiväkodista. Olimme kertoneet toiveemme myös molempiin päiväkodeihin. Toisessa päiväkodissa saimme haastatella kolmea työntekijää, joilla kaikilla oli kokemusta pakolaislasten kanssa työskentelystä. Toisessa päiväkodissa oli ollut informaatiokatkos, minkä takia aluksi näytti siltä, että emme saa haastateltavia. Onneksi yksi työntekijä suostui lopulta haastatteluun. Tilanne oli hänellekin hieman ikävä, koska hän ei ollut varautunut meidän tuloomme. Tärkeää olisi ollut myös, että tämän päiväkodin haastateltava olisi voinut valmistautua meidän tuloomme. Ideaali tilanne olisi ollut, jos olisimme saaneet haastatella molemmissa päiväkodeissa useampaa työntekijää. Molemmat haastattelut sujuivat kuitenkin ihan hyvin ja saimme kerättyä hyödyllistä tietoa opinnäytetyötämme varten. Jotkut haastattelukysymyksistä osoittautuivat hieman turhiksi opinnäytetyömme teemojen kannalta. Saimme kaikkien kysymysten kautta mielenkiintoista tietoa, mutta kaikkea tätä tietoa emme voineet hyödyntää opinnäytetyössämme.

Kesäkuussa pidimme taukoa opinnäytetyön tekemisestä, koska Elina oli kesätöissä. Heinäkuussa aloimme kirjoittaa lisää teoriaa. Teoriaa kirjoitimme aluksi aivan liian paljon ja olemme joutuneet sitä myöhemmin karsimaan. Haastatteluiden litteroinnit veivät yllättävän paljon aikaa, koska haastattelut olivat kestoiltaan pitkiä. Ryhmähaastattelun litterointi oli myös haastavaa, koska saimme olla tarkkana siitä, kuka haastateltavista puhuu milloinkin. Heinäkuussa teimme opinnäytetyötä lähes joka arkipäivä, koska aika-taulumme on tiukempi kuin muilla Elinan ulkomaille harjoitteluun lähden vuoksi. Elokuun alussa otimme heti yhteyttä ohjaaviin opettajiimme, jotta saisimme ohjausta. Seuraava pieni vastoinkäyminen tuli Elinan oikean ranteen jännetuppitulehduksen myötä. Tämä oli kesätöissä raatamisen ja opinnäytetyön tekemisen yhteistulos. Tämän vuoksi Sanna on hoitanut kirjoittamispuolen kokonaan. Olemme tulleet siihen päätökseen, että olemme ”ryhmä rampa”. Olemme kuitenkin sitä mieltä, että vastoinkäymiset vain vahvistavat ja kasvattavat meitä.

Syksyn ensimmäisen ohjauskerran jälkeen opettajamme oli sitä mieltä, että meillä ei ole tarpeeksi haastatteluaineistoa. Hän ehdotti, että voisimme tehdä esimerkiksi lisähaastat-

teluja Ouluun. Itse pohdimme asiaa ja päätimme lähettää lisäkysymyksiä jo haastattelemiimme päiväkoteihin. Lisäkysymysten tekeminen ei myöskään ollut helppoa. Halusimme tehdä kysymyksistä sellaisia, jotka palvelisivat opinnäytetyömme aihetta parhaiten. Emme halunneet kysymyksistä liian avoimia, jotta vastaukset olisivat mahdollisimman tarkkoja. Hyväksytimme kysymykset vielä ohjaavilla opettajillamme ja saimme muutamia parannusehdotuksia. Korjattuamme lisäkysymykset lähetimme kysymykset sähköpostilla päiväkoteihin. Olimme jo haastatteluiden yhteydessä kysyneet haastateltavilta, saisimmeko tarpeen mukaan tehdä lisäkysymyksiä vielä myöhemminkin ja koska tämä sopi kaikille, päätimme lähettää kysymykset sähköpostitse.

Näin jälkikäteen ajateltuna teoriaan tutustumisen olisi saanut aloittaa jo heti, kun aihe oli valittu. Tämä olisi myös helpottanut huomattavasti kysymysten laatimisessa. Olisimme säästyneet myös mahdollisesti sähköpostin välityksellä lähetetyistä lisäkysymyksistä, jos olisimme osanneet jo alun perin laatia kysymyksistä sellaiset, joiden avulla olisimme saaneet tarvitsemamme tiedot. Olisimme myös voineet aloittaa päivittäisen opinnäytetyön tekemisen aikaisemmin, mutta Sannan sairasloman ja Elinan kesätöiden vuoksi se oli kuitenkin mahdotonta. Kuitenkin opinnäytetyö on edistynyt hyvin vastoin käymisistä huolimatta. Opinnäytetyön tekeminen on ollut välillä raskas prosessi, mutta olemme säilyttäneet positiivisuuden. Opinnäytetyön tekeminen on ollut kahdestaan helppoa, koska olemme kolmen vuoden aikana tehneet yhdessä paljon pari- ja ryhmätöitä. Tämän takia tunnemme toistemme työskentelytavat, mikä on tärkeää näin isoa työtä tehdessä. Suuri apu opinnäytetyössämme on ollut Elinan äiti, joka on kirjastovirkailija. Hän on saanut hakea ja tilata meille kirjoja koko opinnäytetyöprosessin ajan. Erityisesti kesäkuukausina hänestä oli suuri apu, koska muun muassa koulun oppimiskeskuskin oli kiinni.

Koulun alkamisen jälkeen opinnäytetyöprosessi on ollut stressaavaa ja hermoja kiristävä. Ennen koulun alkua olimme saaneet teoriaosuuden lähes valmiiksi ja syyskuussa olemme panostaneet analyysivaiheen tekoon. Olemme kuitenkin tehneet opinnäytetyötämme joka arkipäivä ja työmme on edistynyt pikku hiljaa. Pitkät koulupäivät oppimiskeskuksessa ovat olleet väsyttäviä ja välillä voimat ovat olleet vähissä. Viimeisinä viikkoina ennen opinnäytetyömme viimeisen version palauttamista olemme rakentaneet

analyysia, tehneet taulukot ja hioneet opinnäytetyön pieniä yksityiskohtia. Viimeisen version palauttamisen jälkeen teemme vielä opinnäytetyöseminaaria varten esityksen, jonka jälkeen edessä on kypsyysnäyte. Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen ja haastava. Olemme onnellisia, että prosessi on nyt ohi, koska tiedämme, että teimme parhaamme. Meidän aikataulu oli tiiviimpi kuin muilla opinnäytetyötä tekevillä. Vaikka aikaa olisi ollut enemmän tehdä opinnäytetyötämme, uskomme, että emme olisi pystyneet yhtään parempaan lopputulokseen. Prosessi opetti meitä paljon itse aiheesta, mutta myös isojen tehtävien teosta. Olotila on nyt helpottunut, kun työ on vihdoinkin valmis.

3. PAKOLAISUUS SUOMESSA

3.1 Keskeiset käsitteet

Käsitlemme tässä kappaleessa tärkeitä käsitteitä, joita on olennaista määritellä opinnäytetyömme aiheen kannalta. Määrittelemme maahanmuuttaja käsitteen ensimmäisenä, koska maahanmuuttaja termi on vakiintunut käsite, joka tarkoittaa kaikkia Suomeen tulleita tai Suomessa asuvia ulkomaalaisia. Pakolaisuuden määrittely opinnäytetyössämme on ensisijaisen tärkeää, koska opinnäytetyömme aihe käsittelee pakolaisia ja erityisesti pakolaislapsia. Pakolaisuus termiin liittyvät myös oleellisena osana kiintiöpakolaiset ja Tornio on tehnyt sopimuksen vastaanottaa 25 kiintiöpakolaista vuosittain. Turvapaikan hakija on myös tärkeä määritellä, koska turvapaikan hakija luetaan varsinaisesti pakolaiseksi vasta, kun hän on saanut oleskeluluvan Suomesta. Käsitlemme opinnäytetyössämme yhtenä osana kulttuurin merkitystä kotoutumisessa, joten on myös hyvä määritellä kulttuuri ja monikulttuurisuus. Lisäksi kulttuuri mainitaan yhtenä edistävänä tekijänä kotouttamis- ja päivähoitolaissa. Valitsimme opinnäytetyömme toimintakentäksi päivähoiton, joten varhaiskasvatuksen määrittely on myös mielestämme tärkeää.

Räty (2002, 11,13) kirjoittaa, että elämäntilanteet ja miten ihminen elämänsä Suomessa kokee, vaihtelee hyvin paljon. Eritaustaisista ulkomaalaisryhmistä käytetäänkin erilaisia nimityksiä. Suomeen tuloon on monia syitä, osa ihmisistä tulee vapaaehtoisesti ja osa ei, joten on täytynyt luoda eri termejä kuvaamaan eri ryhmiä. Maahanmuuttaja tarkoittaa kaikkia Suomessa pysyvästi asuvia ulkomaalaisia. Maahanmuuttaja on siis voinut tulla Suomeen esimerkiksi töihin, avioliiton vuoksi, pakolaisena tai paluumuuttajana. Maahanmuuttaja voi hakea Suomen kansalaisuutta, kun hän on asunut Suomessa pääsääntöisesti viisi vuotta.

Pakolaisuus on määritelty Yhdistyneiden kansakuntien Geneven pakolaissopimuksessa vuonna 1951. Sopimuksessa pakolaisuus määritellään seuraavasti: ”Pakolainen on henkilö, jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaluokkaan kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta,

eikä voi saada suojelua omassa maassaan tai hän oleskelee kotimaansa ulkopuolella sekä mainitun pelkonsa tähden on haluton tai kykenemätön turvautumaan kotimaansa suojeluun ja tarvitsee siksi sopimuksen mukaista kansainvälistä suojelua.” Todellisuudessa kuitenkin pakolaisuuden syitä ei aina pystytä yksilötasolla määrittelemään Geneven pakolaissopimuksen mukaan. Yhä useamman ihmisen pitää lähteä kotimaastaan sotatilanteen, nälänhädän tai ympäristöongelmien vuoksi. Tällöin he eivät ole joutuneet henkilökohtaisen vainon kohteeksi. Välittömänä pakolaisuuden syynä ovat usein sodat ja kansallisoikeuksien loukkaukset, jotka voivat kohdistua tiettyyn etniseen ryhmään, poliittiseen ajatteluun tai uskontoon. Nälänhätä ja luonnonkatastrofit ajavat nykyisin ihmisiä useammin pakoon kotiseuduiltaan. YK:lla on valtuus suojella sotapakolaisia. (Räty 2002, 16–18.)

YK:n pakolaisjärjestöltä The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees eli UNHCR on myöntänyt kiintiöpakolaisille pakolaisstatuksen. Järjestöllä on kriisimaiden naapurimaissa toimistoja, minne pakolaiset voivat tulla hakemaan turvaa. Toimistot toimivat välikätenä, kun pakolaisia sijoitetaan maihin, jotka ovat sopineet vastaanottavansa vuosittain tietyn määrän kiintiöpakolaisia. Kiintiöpakolaiset eivät asu vastaanottokeskuksissa, vaan heidät sijoitetaan suoraan sellaiseen kuntaan, joka on päättänyt vastaanottaa pakolaisia. Suomen maahanmuuttajista pakolaisia on vain noin viidesosa väestöstä. Eniten kiintiöpakolaisia on tullut Lähi – idästä ja Vietnamista Suomeen. (Räty 2002, 16, 19.)

Turvapaikanhakija hakee turvaa vieraasta valtiosta sen vuoksi, että hän on joutunut vainotuksi kotimaassaan. Vainon syinä voivat olla rotu, uskonto, kansallisuus tai poliittinen mielipide. Henkilö saattaa kuulua myös tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään. (Info pankki 2005.) Turvapaikan hakija on tullut anomaan Suomesta turvapaikkaa. Suomessa hakemukset käsittelee ulkomaalaisvirasto. Hakemusten käsittely voi kestää muutamasta viikosta jopa 4-5 vuoteen. Jos turvapaikan hakija saa kielteisen päätöksen, hän voi valittaa siitä. Uudestaan kielteisen päätöksen saaneen hakijan pitää lähteä maasta. Jos hakemus on tehty perusteettomasti, voidaan se käsitellä nopeutetusti ja samalla päättää hakijan käännyttämisestä. Turvapaikan hakija luetaan varsinaisesti pakolaiseksi sitten, kun hän on saanut oleskeluluvan Suomeen. (Räty 2002, 18–19.)

Rädyn mukaan (2002, 42, 46) kulttuuri koostuu asioista, joita ihmiset ja kansat ovat historiansa aikana oppineet tekemään, uskomaan ja arvostamaan. Ihminen ei synny kulttuurin jäseneksi, vaan hänet kasvatetaan tietyn kulttuurin jäseneksi. Monikulttuurisuus tarkoittaa erilaisuuden arvostamista ja sen hyväksymistä. Se tarkoittaa myös tasa – arvoa yksilöiden ja kulttuurien välillä.

Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, minkä tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista (Varttua 2007). Varhaiskasvatuksen tulisi tukea lapsen kulttuurisen identiteetin kehittymistä. Oman kulttuurin tukemisen tarkoituksena on, että lapsi tulee tietoiseksi oman etnisen ryhmänsä kulttuuriperinnöstä ja oppii myös arvostamaan sitä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 25.)

Mielestämme YK:n lapsen oikeuksien sopimus on tärkeää tuoda esille opinnäytetyösämme, koska sopimus koskee myös pakolaislapsia. Lapsella on oikeus tasa-arvoiseen kohteluun, joten tämän tulisi toteutua päivähoitossa. Varhaiskasvatuksen arvot perustuvat kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin, kansallisiin säädöksiin ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin, joissa huomioidaan esimerkiksi vuonna 1989 voimaan tullut Yhdistyneiden Kansakuntien Lapsen oikeuksia koskeva sopimus. Vuonna 1991 tuli voimaan Suomea velvoittava yleissopimus. Yleissopimuksen peruseriaatteisiin kuuluu esimerkiksi lapsen oikeus tasa-arvoiseen kohteluun. Varhaiskasvatuksen toteuttamisessa pitää myös ottaa huomioon lapsen perustuslailliset (731/1999) oikeudet omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 19.) Päivähoidon tulisi taata lapselle oikeus edellä mainittuihin asioihin.

3.2 Pakolaisuus lukuina

Maahanmuutto Suomeen oli vähäistä 1980 – luvulle asti ja maahanmuuttopolitiikka keskittyi pakolaisten vastaanoton kehittämiseen. 1980-luvun puoliväliin asti pakolaistyö oli räätälintyönä tehtyä yksilökohtaista toimintaa. Iso muutos pakolaisten vastaanottamisessa tapahtui vuonna 1986, jolloin Suomi vastaanotti ensimmäiset kiintiöpakolaiset.

Heitä oli sata ja he tulivat pakolaisleireiltä Kaakkois – Aasiasta. Seuraavana vuonna pakolaiskiintiö oli 200. Vuoteen 1989 mennessä kiintiö oli nostettu 500 pakolaiseen. Turvapaikanhakijoita oli 80-luvun lopulle vuosittain alle 100. Vuonna 1990 turvapaikanhakijoita oli äkillisesti 2700, jolloin valtio ja Punainen Risti päättivät perustaa vastaanottokeskuksia. Vuonna 1990 jo 40 kuntaa oli vastaanottanut pakolaisia, minkä lisäksi useat muut kunnat olivat tehneet päätöksen pakolaisten vastaanotosta. (Räty 2002, 133–134.)

Pakolaisten hajasijoittaminen kuntiin aloitettiin vuonna 1987. Turku oli ensimmäinen kunta, joka pääkaupunkiseudun lisäksi otti vastaan pakolaisia. Hajasijoituksella haluttiin välttää ulkomaalaisten keskittyminen vain tietyille alueille. Pienten ulkomaalaismäärien luultiin myös vähentävän rasismia. Pakolaisten kotoutumista pyrittiin edistämään siten, että he alkaisivat käyttää peruspalveluita mahdollisimman nopeasti. (Räty 2002, 133–134.) Suomen pakolaiskiintiö on vuonna 2008 750 ja se on pysynyt samana vuodesta 2001 lähtien (Maahanmuuttovirasto 2008). Kiintiöpakolaisina Suomeen valittujen määrä vuosina 2003 – 2007 on jäänyt näinä vuosina hieman alle kiintiön (Taulukko 1). Pakolaiskiintiö määritellään ulkomaalaislain 90 §:n mukaan vuosittain valtion kunkin vuoden talousarviossa vahvistettujen perusteiden mukaisesti. Hallituksen toteuttamassa ulkomaalaislain uudistuksessa vakiinnutettiin pakolaiskiintiön asema lainsäädännössä, eli määriteltiin pakolaiskiintiö ja menettelyt kiintiöpakolaisten ottamisessa. (Eduskunta 2005.) Vuonna 2007 Suomeen tuli kiintiöpakolaisia muun muassa Kongon demokraattisesta tasavallasta 147, Irakista 159, Myanmarista 230 ja hätätapauksia oli 94. (Maahanmuuttovirasto 2008.)

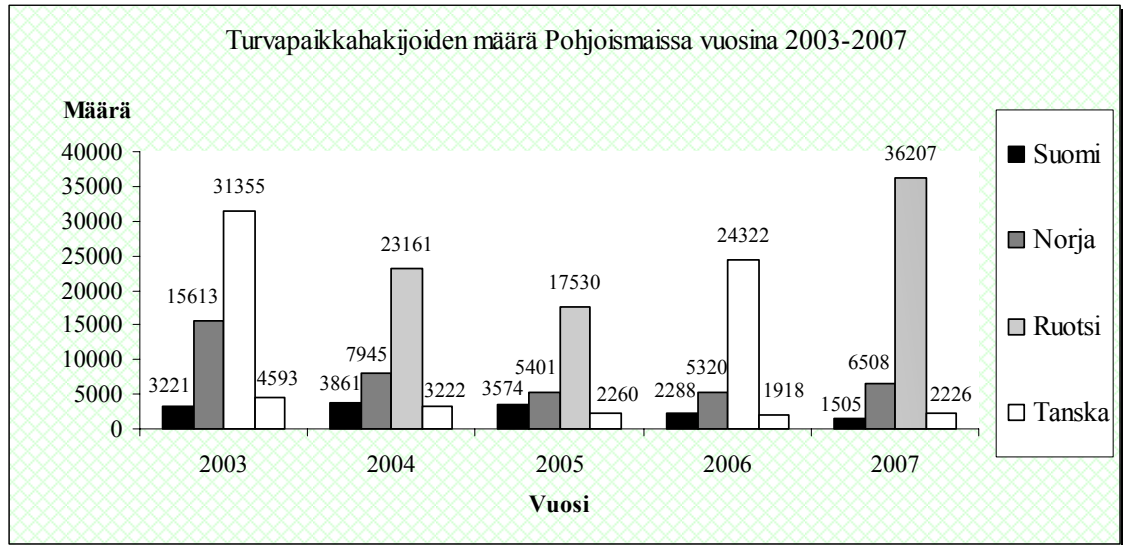
Taulukko 1. Kiintiöpakolaisina Suomeen valittujen määrä vuosina 2003–2007 (Maahanmuuttovirasto 2008.)

MAA	2003	2004	2005	2006	2007
Suomi	749	679	690	676	723

Suomen turvapaikanhakijamäärät ovat edelleen pieniä pohjoismaisesti vertailtuna (Taulukko 2.) (Pakolaisapu 2008). Ruotsissa tuli vuonna 2002 noin 6500 alle 18-vuotiasta

lasta turvapaikanhakijana. Suurin osa lapsista tuli Aasian maista, Irakista ja Afganistanista, myös joistakin osista Eurooppaa, etupäässä Serbiasta ja Bosnia-Hertsegovinasta. (Rädda barnen 2003.) Ruotsi on johtava maa turvapaikkahakemusten määrässä Pohjoismaissa (Taulukko 2).

Taulukko 2. Turvapaikkahakemusten määrä Pohjoismaissa vuosina 2003–2007 (Migrationsverket 2008.)

Suomen maahanmuuttopolitiikka keskittyi pääasiassa pakolaisten vastaanottovaiheen järjestämiseen 1980 – luvun lopussa. Kauemmin maassa olleiden maahanmuuttajien ajateltiin käyttävän yleisiä palveluja. Erityispalveluja tarjottiin vain pakolaisille. 1990-luvulla Suomen ulkomaalaisväestö kasvoi nopeasti. Enää ei riittänyt vastaanottovaiheeseen keskittyminen, eikä pelkästään pakolaisille suunnattujen erityispalveluiden tarjoaminen. Maahanmuuttajien kanssa tehtävän työn pohjaksi tarvittiin kokonaisvaltaisempaa suunnitelmaa. Hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen ohjelma valmistui syksyllä 1997. Ohjelmassa määritellään Suomen kansainvälisen toiminnan suuntaviivat, maahantulo- ja turvapaikkapolitiikka ja maahanmuuttajien kotoutumisen periaatteet. Sen mukaan Suomi haluaa edistää hallittua maahanmuuttoa ottaen huomioon kulloisenkin yhteiskunnallisen tilanteen ja talouskehityksen. Suomi haluaa olla aktiivinen osallistua pakolaisuuden ehkäisyssä ja pyrkii pakolaisuuden ratkaisemiseen maailmanlaajuisena ongelmana. Lisäksi Suomi vastaanottaa pakolaisia kansainvälisten sopimusten edel-

lyttämällä tavalla. Pysyvästi Suomeen asettuneilla maahanmuuttajilla pitää olla samat oikeudet ja velvollisuudet kuin syntyperäisillä suomalaisilla. (Räty 2002, 134–135.)

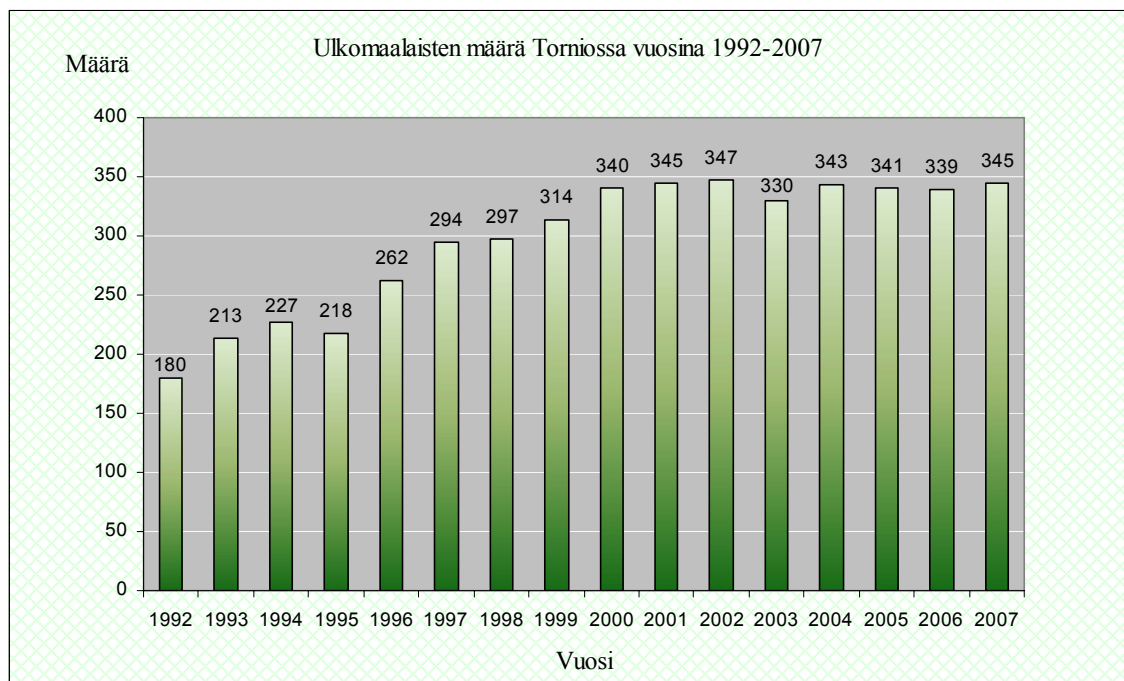
Opinnäytetyössämme käsittelemme pakolaislapsen kotoutumista Suomeen, joten kotoutumislaki on lähtökohtana pakolaisen kotoutumisprosessille. Lain mukaan pakolaisille on järjestettävä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä, joita muun muassa on pakolaislapsen kohdalla päivähoito. Maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottoa koskeva laki tuli voimaan vuonna 1999. Laissa määritellään eri tahojen velvollisuudet maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Kuntien tehtävänä on maahanmuuttajien kotouttamisen toteutus käytännössä ja lisäksi palveluiden yhteensovittaminen. Jokainen kunta on velvollinen laatimaan kotoutumisohjelman, jossa määritellään kunnan käytännön kotouttamistoimet. Lisäksi kunnan virkamiehet laativat kunnassa asuville maahanmuuttajille yksilö – perhekohtaiset kotoutumissuunnitelmat yhteistyössä asiakkaan kanssa. (Räty 2002, 135.) Kotoutumislaisissa sanotaan, että kotoutuminen on maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen. Kotouttamisella tarkoitetaan viranomaisten kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja. (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493, 2§)

Pakolaislapsen ja hänen perheensä kotoutuminen Suomeen alkaa kuntaan sijoituksesta (Suomen pakolaisapu 2008). Kunnat saavat itse päättää, ottavatko he pakolaisia vastaan. Pakolaiset sijoitetaan kuntiin, joissa kunnanvaltuusto on tehnyt päätöksen pakolaisten vastaanottamisesta. Kunta tekee sopimuksen valtion kanssa tietyn pakolaismäärän vastaanottamisesta ja sopimuksen perusteella valtio korvaa kunnalle vastaanotosta johtuvat kustannukset. Pakolaisista tulee kuntalaisia, joten he ovat oikeutettuja kaikkiin kunnan normaalipalveluihin. Tämän lisäksi kunnat ovat sitoutuneet järjestämään vastaanottamilleen pakolaisille kotoutumispalveluja, kuten ensiasunnon, tarvittavat tulkkipalvelut ja kotoutumista tukevaa toimintaa. Pakolaiset saavat tarvittavan toimeentulotuen. (Räty 2002, 140.)

Tornion kaupunki on tehnyt sopimuksen vastaanottaa 25 kiintiöpakolaista vuosittain.

Ulkomaalaisten määrä Torniossa vuosina 1992 – 2007 on myös aika alhainen (Taulukko 3.) Tornio vastaanottaa ja kotouttaa kiintiöpakolaisia suomalaiseen yhteiskuntaan yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Kotouttamissuunnitelma tehdään yhteistyössä jokaiselle yli 17-vuotiaalle kiintiöpakolaiselle työvoimaviranomaisten kanssa. Valtio korvaa Tornion kaupungille kolmen ensimmäisen vuoden ajalta pakolaisten toimeentulotuen, tulkkipalvelut ja maksaa laskennalliset korvaukset henkilömäärän mukaisesti. (Tornio 2007.) Torniossa joka vuosi pakolaiskiintiö on useimmiten jäänyt alle 25. Poikkeuksena on vuosi 2008, jolloin kiintiöpakolaisia on tullut 37 kappaletta Iranista. Heistä kolme oli alle kuusi vuotiaita. Syy tähän on se, että edellisvuosina pakolaiskiintiö on jäänyt alle sopimuksen mukaisen määrän. Ensimmäiset pakolaiset ovat tulleet Tornioon vuonna 1992 ja he olivat niin sanottuja Vietnamin venepakolaisia. Kiintiöpakolaisia Tornio on vastaanottanut Irakista, Iranista ja Vietnamista. Vuonna 2009 tulee Tornioon luultavasti kiintiöpakolaisina henkilöitä Myanmarista ja Irakista. Tällä hetkellä Torniossa on pakolaisia noin 80, jotka ovat asuneet Suomessa alle kolme vuotta. (Mört, 2008.)

Taulukko 3. Ulkomaalaisten määrä Torniossa vuosina 1992 – 2007 (Tilastokeskus 2007.)

4. VARHAISKASVATUS

4.1 Päivähoito

Millaisia keinoja teillä on tukea pakolaislasta kotoutumisessa?

Millainen mahdollisuus päivähoidolla on tukea pakolaislasta ja sen vaikutus lapsen tulevaisuuteen koulussa ja elämässä?

Mitkä tekijät estävät pakolaislapsen kotoutumista päivähoitoon?

Miten huomioidaan kulttuuri- ja uskontokasvatus päiväkodissa? Miten erityistarpeet otetaan huomioon?

Kuinka yhteistyö vanhempien kanssa toimii? Miten päivähoito on tukenut vanhempia kotoutumisessa?

Päivähoito on osa yhteiskunnan lapsiperheille tarjoamaa sosiaali- ja terveydenhuollon tuki- ja palvelujärjestelmää. Kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on oikeus kunnan järjestämään päivähoitoon. Lapsen oikeus päivähoitoon tarkoittaa perheille oikeutta saada lapselleen hoitopaikka, mutta samalla se takaa lapselle oikeuden päivähoitossa annettavaan varhaiskasvatukseen. Vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista lapsella on oikeus kunnan, joko päivähoiton tai koulun yhteydessä järjestämään maksuttomaan esiopetukseen. (Kunnat.net kuntatiedonkeskus 2007.)

Päivähoidon yleinen tavoite on kotikasvatusta tukevana turvata lapsen hyvä hoito ja edistää lapsen kehitystä sekä oppimismahdollisuuksia kodinomaisessa ympäristössä. Lisäksi pakolaislapsille kuuluvat ne tavoitteet, jotka johtuvat heidän pakolaisuudestaan ja heidän erilaisesta kulttuuri- ja kielitaustastaan. Päivähoidon on yhdessä lasten vanhempien kanssa varmistettava kullekin lapselle sellaiset päivittäiset olosuhteet, joissa lapsen edellytykset voivat parhaalla mahdollisella tavalla kehittyä. (Sosiaalihuollon raporttisarja 1988, 38–39.) Päivähoitolaissa sanotaan; lapsen yksilöllisten tarpeiden ja iän mukaisesti päivähoiton tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen sosiaalista, fyysistä ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen älyllistä, esteettistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on kunnioi-

tettava lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta. (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36, 2a §.) Päivähoitoasetuksen (239/1973 1a§) mukaan: “Lasten päivähoidosta annetun 2 a §:ssä tarkoitettuihin kasvatustavoitteisiin kuuluvat myös suomen- tai ruotsinkielisten, saamelaisten, romanien ja eri maahanmuuttajaryhmien lasten oman kielen ja kulttuurin tukeminen yhteistyössä kyseisen kulttuurin edustajien kanssa.”

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa lakien lisäksi osaltansa varhaiskasvatuksen työntekijöiden työtä. Lisäksi kunnissa ja päiväkodeissa voi olla omat varhaiskasvatussuunnitelmat, jotka pohjautuvat valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja siinä määritellään kunnan tai päiväkodin omat tavoitteet ja periaatteet. Ensimmäisiksi lait määrittelevät pakolaislapsen hoidon sisällön ja tavoitteet. Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään myös maahanmuuttajataustaisen lapsen päivähoiton tavoitteet. Kunnan ja päiväkodin omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan määritellä maahanmuuttajataustaisen lapsen hoidon tavoite ja sisältö. Varhaiskasvatussuunnitelman eli vasun perusteet (2005) perustuvat Varhaiskasvatuksen valtakunnallisille linjauksille. Varhaiskasvatuksen perusteissa painotetaan, että maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksessa on tärkeää keskustella ja tiedottaa vanhempien kanssa suomalaisen varhaiskasvatuksen periaatteista ja tavoitteista. Huomiota pitäisi kiinnittää myös maahanmuuttajataustaisten lasten kielen kehityksen tukemiseen. Varhaiskasvatuksessa edistetään maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen tai ruotsin kielen oppimista ja vanhemmille kerrotaan oman äidinkielen kehittämisen merkityksestä ja keinoista. Vasun perusteiden mukaan kulttuurivähemmistöihin kuuluvilla lapsilla pitää olla mahdollisuus kasvaa monikulttuurisessa yhteiskunnassa oman kulttuuripiirinsä ja suomalaisen yhteiskunnan jäseniksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 20.)

Päivähoito on osa Suomen lapsille ja vanhemmille järjestettyä peruspalvelua ja usein pakolaislapsen kotoutumisprosessi alkaa päivähoidossa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 25). Pakolaislapselle päiväkotikielinen ympäristö on vieras. Kielen lisäksi tavat, ruoka, ihmiset ja ympäristö ovat outoja ja erilaisia. Turvallisen aikuisen kanssa lapsi tottuu nopeasti päiväkodin arkeen ja tapoihin. Päivähoidon työntekijöiden kannattaa tarkkailla lapsen reaktioita etenkin alkuvaiheessa ja keskustella niistä tarvittaessa vanhempien kanssa. Yhteistyön jatkuessa päiväkodin henkilökunnan tulisi tutustua pakolaisperheen

kulttuuriin lähemmin. Kulttuurieroista on hyvä keskustella perheen kanssa heti alkuvaiheessa. Jotkut perheet saattavat olla jo hyvin suomalaistuneita, toisaalta jotkut taas noudattavat oman kulttuurin perinteitä tiukasti. Uskonto näkyy perheiden arjessa monella tavalla. Uskonnollisen vakaumuksen kunnioittaminen ja uskonnonvapaus ovat perheen perusoikeus. Tämän vuoksi esimerkiksi kristinuskoon ja islamiin kuuluvat tavat ovat hyvä tunnistaa ja erottaa päiväkodin arjessa. Jos lapset eivät kulttuurisista syistä pysty osallistumaan kaikkeen ohjelmaan, tulisi päiväkodin järjestää lapsille tasa-arvoista ohjelmaa. (Räty 2002, 166 - 167.) Uskonto ja kulttuuri ovat erinomaisia resursseja maahanmuuttajalle kotoutumista tukevana välineinä. Niiden merkitystä ei kuitenkaan ole syytä korostaa liiaksi, koska ihmisen käyttäytymiseen vaikuttavat lukemattomat muutkin tekijät, esimerkiksi elämäkokemukset, persoona, sukupuoli, ikä ja elämäntilanne. (Ahaa! Avaimia monikulttuuriseen kohtaamiseen n.d.)

Lapset näyttävät sopeutuvan usein nopeasti. Tämän vuoksi joissain tilanteissa saatetaan aliarvioida lapsen tuen tarve. Lapsi tarvitsee kuitenkin tukea uuteen elämäntilanteeseen sopeutumiseen sekä suomen kielen ja oman äidinkielen kehitykseen. Erityisen hankalaa kotoutuminen voi olla kriisialueilta tulleille lapsille. Väkivallan kokemukset ja erilaiset menetykset ovat raskaita asioita lapselle. Lapsi ei ole välttämättä pystynyt käymään koulua vuosiin, minkä vuoksi hän saattaa olla tiedollisesti jäljessä oman ikäisistään. Pienempien lasten kohdalla päiväkodilla on suuri rooli lapsen ja perheen kotoutumisen tukena. (Räty 2002, 147–148.)

Kunnissa on keskusteltu siitä, tulisiko maahanmuuttajien ja pakolaisten päivähoito keskittää vai tulisiko lapset hajasijoittaa eri päiväkoteihin. Keskittämistä on puollettu oman kulttuuriryhmän tuella, koska muiden samaan kulttuuriin kuuluvien kanssa on helpompi tulla toimeen uudessa kulttuurissa ja kotoutumisprosessi voi olla helpompaa, kun on muita, jotka ovat samassa tilanteessa. Keskittämistä on puollettu myös työntekijöiden ammattitaitoisuudella ja mahdollisuudella äidinkielen tukemiseen sekä suomen kielen opintoihin. Työntekijöiden ammattitaitoisuus karttuu kokemuksen myötä, joten heillä on helpompi työskennellä pakolaislasten kanssa, koska heillä on siitä aikaisempaa kokemusta. Lapsen oman kulttuurin ja kielen kehittymisen kannalta olisi parempi, jos lapset keskitettäisiin ja saman kieliryhmän edustajia olisi päiväkodissa enemmän. Käytän-

nön syyt usein kuitenkin johtavat hajasijoittamiseen, koska vanhemmat haluavat lapsensa lähimpään päiväkotiin. Hajasijoittamista perustellaan tehokkaammalla suomen kielen ja kulttuurin oppimisella, koska tällöin vieraskieliset lapset eivät eristäydy omaksi ryhmäksi. (Rätty 2002, 165.) Torniossa on päätetty keskittää pakolaislapset kahteen päiväkotiin eli Isopalon päiväkotiin ja Putaan vuoropäiväkotiin. Tornion pakolaistyöntekijän mukaan lapsiperheen saapuessa heidät on helpompi sijoittaa Kivirannalle, koska siltä alueelta on helpompi saada hoitopaikka lapselle. Keskittäminen on myös työntekijöille helpompaa, koska näiden kahden päiväkodin työntekijät ovat ammattitaitoisia hoitamaan pakolaislapsia. (Mört, 2008.)

4.2 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden valmiudet ja keinot tukea pakolaislasta

Saatteko tietää lapsen taustasta ennen kuin hän tulee päiväkotiin vai onko se vanhempien valinta kertoa teille siitä? Vaikeuttaako se työtänne jos, ette tiedä pakolaislapsen taustasta mitään?

Miten työntekijät perehtyvät uuteen kulttuurin ennen kuin lapsi on tullut päiväkotiin? Esimerkiksi: kieli, tavat ja normit?

Miten monikulttuurisuus näkyy päiväkodissa?

Millainen merkitys etnisellä työntekijällä on päiväkodille ja pakolaislapsille?

Yleensä yli puolet kaikista pakolaisista on lapsia. Pakolaislapset ovat ensisijaisesti lapsia ja lapsina he tarvitsevat erityistä huomiota. Pakolaislapset kohtaavat paljon enemmän vaaraa heidän hyvinvointiaan ja turvallisuuttaan kohtaan, kuin tavallinen lapsi. Pakolaislapsen fyysiseen ja henkiseen hyvinvointiin vaikuttaa syvästi yllättäen tuleva hätä, perheen hajoaminen, kuten myös akuutti puute ruuasta ja vaatteista. Vauvat ja pienet lapset ovat yleensä ensimmäiset väkivallan, sairauksien ja aliravitsemuksen uhrit. Hädän jälkeen ratkaisuja etsittäessä perheen hajoaminen ja tavanomaisesta poikkeavat rakenteet vaikuttavat ankarasti pakolaislapsen koko elämän ajan. Vaikka, pakolaislasta autetaan kohtaamaan heidän fyysiset ja sosiaaliset tarpeet, tarkoittaa se myös yleensä tuen tarjoamista heidän perheilleen ja kulttuuriyhteisölle. (UNHCR 1994.)

Tullessaan Suomeen lapset joutuvat tasapainottelemaan lähtömaansa ja suomalaisen

kulttuurin välillä. Kasvaminen kahden kulttuurin keskellä pitäisi kokea rikkautena, koska silloin lapsi saa jo pienestä pitäen kosketuksen monikulttuurisuuteen. Aikuisten ja koko kasvuympäristön tulisi tukea lasta, jotta lapsi voisi kokea kaksikulttuurisuuden rikkautena eikä taakkana. Erityisesti pakolaisperhe on kokenut kovia ja perheillä ei välttämättä ole lapsen tukemiseen riittävästi voimia. Perheen turvana ja tukena pitäisi olla normaalit palvelut, joiden kanssa perhe on arjessaan tekemisissä. Päiväkoti, koulu, neuvola ja terveystyö ovat osa niistä palveluista, joiden tulisi tukea pakolaisperhettä. Perheet saavat myös erityistä tukea maahanmuuttajille suunnatuista palveluista esimerkiksi sosiaalityöntekijöiltä ja kotipalvelulta. (Räty 2002, 163,164.)

Työntekijöiden tulee ymmärtää oman kulttuurisen arvopohjansa merkitys kasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen monikulttuurisuustyö edellyttää työntekijöiltä kulttuurien tuntemusta sekä sensitiivisyyttä kohdata eri kulttuureista tulevia lapsia ja vanhempia. Monikulttuurisuuden huomioiminen oman toimintayksikön oppimisympäristössä on tärkeää. Työntekijöiden tulee kehittää menetelmiä ja toimintamuotoja, jotka tukevat maahanmuuttajataustaisten lasten parissa tapahtuvaa toimintaa sekä auttaa monikulttuurisia perheitä liittymään mukaan arjen toimintaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 31.)

Päivähoidon työntekijöiden tulisi asettua lapsen asemaan ja kunnioittaa hänen kulttuuria ja kokemuksia. Välinpitämättömyys on vahingollista lapsen kehitykselle. (Sosiaalihuollon raporttisarja 1988, 11.) Pakolaislasten kanssa työskentelevillä olisikin hyvä olla tieto lapsen kokemuksista kotimaassa, paon aikana sekä uudessa kotimaassa. Lisäksi työntekijöillä tulisi olla tieto miten nämä vaikuttavat lapsen kotoutumiseen. Vaikka jokainen lapsi on erilainen ja jokainen pako on oma ainutlaatuinen tarinansa, on monen pakolaislapsen kohdalla löydettävissä tiettyjä yhtäläisyyksiä, kuten pakolaisuuteen johtaneet syyt ja kotoutumisen hankaluus. (Sosiaalihuollon raporttisarja 1988, 7.)

Kun päiväkotiin tulee eri kulttuuria edustava lapsi, työntekijöiden ei pidä suhtautua asiaan liian luonnollisesti tai välinpitämättömästi. Työyhteisössä olisi hyvä järjestää keskustelutilaisuus, missä kaikki työntekijät pystyisivät olemaan läsnä. Jokaisella työntekijällä on erilaisia tuntemuksia, odotuksia ja ennakoasenteita. Jokaisen olisi hyvä saada sanoa ne ääneen sallivassa ilmapiirissä. Mikäli kielteisiä asenteita on, voidaan yhdessä

pohtia mistä ne tulevat ja mihin ne pohjaavat. Työntekijät voivat tehdä suunnitelman tiedonhankinnasta, koulutustarpeesta ja vastuualueista. Esimerkiksi johtaja huolehtii tulkkiyhteyksistä, keittäjä tekee ruuista sovelluksia ja ryhmän lastentarhanopettaja toimii lapsen lähihenkilönä. Työntekijöiden pitäisi miettiä etukäteen, miten ja mitä vastaan suomalaisten lasten vanhempien kysymyksiin. Työntekijät voivat pohtia, pitäisikö järjestää esimerkiksi vanhempainilta, jossa tarkoituksena on tutustua toinen toisiinsa tai pitää lyhyt esitelmä uudesta kulttuurista. Kuitenkin uusi perhe ratkaisee kuinka paljon he haluavat olla mukana järjestelyissä. Uuden lapsen saapuessa päiväkotiin uudesta kulttuurista, muille lapsille olisi hyvä kertoa miten samanlainen uusi lapsi on, vaikka hän onkin esimerkiksi tummaihoisen. Aluksi on kuitenkin parempi jakaa tietoa lasten vanhemmille. Lapset hyväksyvät varauksetta uuden tulijan, jos vanhemmat eivät ole siirtäneet negatiivisia asenteita lapsiin. (Munge 1994, 33–35.)

Vastapainoksi uusille velvoitteille päiväkodin työntekijöiden on myös hyvä pohtia, milaista rikkautta erilainen kulttuuri voi tuoda päiväkodin toimintaan. Lisäksi päiväkodin tavoitteista on keskusteltava päiväkodin työntekijöiden kesken. Kaikille ei ole välttämättä selvää, miksi lapsi on päiväkodissa, jos hänen vanhempansa eivät ole työssä. On myös tärkeää muistaa, ettei lapsi voi käydä koulua menestyksekkäästi, jos hän ei saa mahdollisuutta kielen oppimiseen esimerkiksi kahta vuotta ennen kouluun menoa. (Munge 1994, 33.)

Lapsiryhmien toimiva monikulttuurisuus tutustuttaa suomalaiset lapset elämän monimuotoisuuteen ja auttaa heidät kokemaan sen luonnolliseksi. Lasten välisiä ystävyys-suhteita tulisi edistää aktiivisesti. Työntekijät viestivät omalla esimerkillään suomalaisille lapsille ja heidän perheilleen, ettei erilaisuus ole uhka. Rohkaisemalla eri kulttuurien lapsia toimimaan yhdessä ja huolehtimalla toiminnassa tarvittavista puitteista työyhteisö työskentelee aktiivisesti rasismia vastaan. (Svensk 2001b, 200.) Toisessa päiväkodissa meille kerrottiin, että heillä ei ole ollut mitään ongelmia suomalais- ja pakolaislasten välisissä ystävyys-suhteissa. Toisen päiväkodin haastattelun mukaan heillä pakolaislapset olivat eristäytyneet omaksi ryhmäksi. Työntekijöiden piti tietoisesti pyrkiä edistämään suomalais- ja pakolaislasten kanssakäymistä.

Pakolaistaustaisen lapsen ja perheen asiakkuus päivähoitossa edellyttää varhaiskasvatuksen työntekijöiltä muun muassa suomen kielen opettamisen taitoja ja osaamista oman äidinkielen oppimisen tukemisessa sekä kulttuuri- ja uskontokasvatuksen toteuttamisessa. Työntekijän kohtaamis- ja ihmissuhdetaidot sekä kulttuurien tuntemus korostuvat, silloin kun lapsen ja perheen kulttuuritausta ei ole suomalainen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 28.) Yhteisen kielen puuttuessa työntekijän olisi hyvä opetella muutama sana lapsen omalla äidinkielellä, jolloin kommunikaatio sujuu paremmin. Tämä välittää lapselle viestiä, että kasvattaja arvostaa häntä ja on kiinnostunut lapsen kulttuurista ja taidoista. (Räty 2002, 165.)

Varhaiskasvatuksessa monikulttuurinen työyhteisö muodostaa toimintaympäristön, joka tukee pakolaislapsen kahteen kulttuuriin kasvamista sekä kulttuurisen identiteetin muodostumista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 32.) Oman äidinkielen kehittämisessä on tärkeää, että pakolaislapsi saa puhua omaa äidinkieltään muulloinkin kuin sitä varten suunnitelluissa äidinkielen tuokioissa. Maahanmuuttajataustaisille henkilöille suunnattujen varhaiskasvatuksen koulutusten kasvattamisen myötä voidaan varhaiskasvatuksessa lisätä kasvatusvastuullisten monikulttuuristen työntekijöiden määrä. Siten lapsen oman äidinkielen kehittymistä voidaan tukea päivähoiton arjessa entistä paremmin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 29.) Varhaiskasvatus on yhä monimuotoisempi toimintaympäristö, joka tuo haasteita varhaiskasvatustyölle ja siinä tarvittavalle osaamiselle ja koulutukselle. Varhaiskasvatuksessa tarvitaan koulutettua ja osaavaa henkilöstöä vastaamaan muuttuvan työn vaatimuksiin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 37–38.)

Päivähoidon monikulttuuriset lapsiryhmät edellyttävät jokaisen kasvattajan toimivan monikulttuurisuuskasvattajana. Erilaisuuden hyväksyminen on hidas prosessi ja erilaisuuden kohtaamiseen päivähoitossa tarvitaankin koulutusta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 37–38.) Monikulttuuriset työntekijät pystyvät tukemaan lapsen kulttuurisen identiteetin vahvistumista sekä toimivat kulttuuritulkkeina varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja vanhempien välillä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 32.) Sekä oman äidinkielen tukemisessa että suomi toisena kielenä - opetuksessa korostuvat toiminnallisuus, lapsilähtöisyys sekä arjen eri tilanteet kielen kehityksen tukemisessa (Ikonen 2001, 182–184). Sosiaalihuoltolain 53 §: n mukaan: ”Kunnan tulee huolehtia siitä, että sosiaa-

lihuollon henkilöstö peruskoulutuksen pituudesta, työn vaativuudesta ja toimenkuvasta riippuen osallistuu riittävästi sille järjestettyyn täydennyskoulutukseen.” Kuntien tulee täydennyskoulutusta järjestettäessä huolehtia siitä, että koulutuksessa annetaan sellaista tietoa pakolaisuudesta, jota työntekijät työssään tarvitsevat (Sosiaalihuoltolaki, 17.9.1982/710).

Päiväkodissa pitää kiinnittää huomiota siihen, että maahanmuuttajalapsella on mahdollisuus opiskella suomea sekä vuorovaikutuksessa suomenkielisten lasten ja aikuisten kanssa luonnollisissa viestintätilanteissa että muodollisesti ohjattuna oppimisena. Jotta maahanmuuttajalapset saisivat järjestelmällistä oman äidinkielen opetusta ja kaksikielistä tukea, ei opetusta saisi järjestää väliaikaisin ratkaisuin (esimerkiksi työllistämistoinpitein tai projekteittain) vaan lasten parissa tehtävään työhön tulisi saada vakinaisiksi työntekijöiksi koulutettuja maahanmuuttajia. Heidän sijoittamiseensa tällaisiin tehtäviin kiinnitetään huomiota myös hallituksen maahanmuutto - ja pakolaispoliittisessa ohjelmassa. (Ikonen 2001, 184.) Useasti resurssien puute voi johtaa siihen, että ei ole varaa palkata koulutettuja maahanmuuttajia työntekijöiksi. Tämä johtaa siihen, että maahanmuuttajalasten kielen opetus ei ole järjestelmällistä ja pitkäjänteistä. Torniossa Putaan päiväkodissa kielen opetus on järjestetty hyvin, koska talossa on oma vietnaminkielenopettaja. Hän puhuu lapsille vietnamin kieltä päivittäin. Hän tukee pakolaislapsen oman kulttuurin säilymistä esimerkiksi kertomalla lapsille muun muassa vietnamilaisesta kulttuurista. Päivittäin heillä on omat tuokiot, jossa keskitytään oman äidinkielen tukemiseen ja kaksikielisyyteen kasvamiseen. Kotikielen opettaja auttaa myös vanhempia kotoutumisprosessissa. Vanhemmat voivat puhua hänen kanssaan vietnamin kielellä. Toisessa päiväkodissa kotikielen opettajaa ei ole, vaan kotikielen opetus on järjestetty muilla tavoin. Heillä pakolaislapsi on muun ryhmän mukana ja hän omaksuu suomen kielen arkisissa tilanteissa. Heillä ei ole haastattelun mukaan kovin paljon resursseja oman äidinkielen tukemiseen. Heillä on kuitenkin ollut välillä työssäoppimiskaksolla kurditaustaisia opiskelijoita. He ovat olleet lapsille tukena ja näin ollen myös edistäneet lapsia kotoutumisprosessissa. Heillä on ollut käytössä Tornion kaupungilta saatua materiaalia, mutta sitä on ollut hyvin vähän. Molemmissa päiväkodeissa on mahdollisuus saada tulkki tarvittaessa.

4.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja vanhempien välillä

Kuinka yhteistyö vanhempien kanssa toimii? Miten päivähoito tukenut vanhempien kotoutumisessa?

Vanhempien ja päivähoidon välinen yhteistyö on edellytys päivähoitolapsen tasapainoisen persoonallisuuden kehitykselle. Kotikasvatus ja päivähoitokasvatus eivät saisi olla ristiriidassa keskenään ja hoidon mukaisen kasvatuksen varmistamiseksi tarvitaan kodin ja päivähoidon välillä tiivistä yhteistyötä. Tämä on pakolaislasten päivähoidossa vieläkin tärkeämpää kuin muuten. Päivähoidon tulisi antaa pakolaislapselle mahdollisuus järjestettyyn toimintaan epävarmassa ja sekavassa elämäntilanteessa. Päivittäiset rutiinit luovat turvallisuuden tunnetta. Päivähoidon työntekijöiden tulisi osata tukea vanhempien ja lapsen vuorovaikutusta. Muutospaineiden keskellä tulisi tukea vanhempien itsetuntoa ja roolia kasvattajana. (Sosiaalihuollon raporttisarja 1988, 38–39.) Päivähoidon pitää tarjota lapselle turvallisuutta. Pakolaislapselle on vaikeaa mennä vieraaseen paikkaan, oman perheen keskeltä isoon lapsiryhmään ymmärtämättä kaikkea tai juuri mitään toisten puheista. Vaikka lapsi ei ymmärtäisikään uudessa kotimaassa puhuttua kieltä, ymmärtää hän ihmisten asenteet ja suhtautumisen häntä kohtaan esimerkiksi äänensävyä, katseista ja ilmeistä. (Hassinen 2005, 146.)

Pakolaisperheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön on alkuvaiheessa panostettava erityisesti, koska kaikilla perheillä ei ole käsitystä, mikä on päiväkotitapahtuma ja mitä siellä tapahtuu. Vanhemmat ovat tervetulleita tulemaan lasten kanssa päiväkotiin pariin päiväksi. Vanhempien toiveiden kuuntelun lisäksi työntekijöiden tulisi tiedottaa päiväkodin tavoista ja käytännöistä. Keskustelut lisäävät luottamusta päiväkodin työntekijöiden ja vanhempien välillä, joten työntekijöiden tulisi olla mahdollisimman avoimia ja aktiivisia. Tarvittaessa keskustelussa voidaan käyttää myös tulkkia. (Räty 2002, 165 - 166.)

Uusi kotimaa voi monin tavoin auttaa pakolaislapsia ja heidän vanhempiaan, jotta kotoutuminen sujuisi mahdollisimman vaivattomasti. Lapsi tarvitsee juuriaan, kiinnostusta omaan kulttuuriinsa positiivisen kotoutumisen edellytyksenä. Viranomaisten ja suomalaisten tehtävänä on auttaa pakolaisperhettä luomaan uusia sosiaalisia verkostoja

hajonneiden tilalle. Perhe tulisi nähdä yhtenä kokonaisuutena ja sen jäseniä tulisi pyrkiä auttamaan yhdessä. Vanhempia tulisi rohkaista puhumaan lapsilleen paon syistä ja auttaa heitä ymmärtämään, että lapsen reaktiot eri vaiheissa ovat normaaleja. Aikuiset tarvitsevat monenlaista tietoa uuden kotimaan kasvatusjärjestelmistä, sisällöstä ja tavoitteista. (Sosiaalihuollon raporttisarja 1988, 11.)

Pakolaislapset perheineen tuovat päiväkotiin haasteen. Heille on kyettävä antamaan kaikki se, mikä suomalaisillekin ottamatta pois heiltä sitä, mikä tekee heistä ehjiä ja tyytyväisiä. Lasten kasvu kaksikulttuurisuuteen ei aina ole vanhemmille helppo asia, vaan se voi tuntua pelottavalta. Tukiessaan ja rohkaistessaan vanhempia työntekijät tekevät paitsi perheen kotoutumista edistävää myös yhteiskunnallisesti merkittävää työtä. Työntekijät auttavat perheitä kotoutumisessa ja ennakkoluulojen poistumisessa käsittelemällä heidän kanssaan suomalaisen yhteiskunnan odotuksia ja lasten mahdollisuuksia tasavertaiseen opetukseen. (Svensk 2001b, 200.)

Koko suomalainen kulttuuri voi olla pakolaisperheille uutta ja tuntua vieraalta, jopa pelottavalta. On olemassa myös niitä, jotka ovat ottaneet tavoitteeksi mahdollisimman nopean suomalaistumisen oman kulttuurinsa ja kielensä katoamisen kustannuksella. Päiväkoti ja siellä toimiva henkilöstö kantavat huomattavaa vastuuta perheiden kotoutumisen edistämisestä ja välittävät tärkeää tietoa suomalaisessa yhteiskunnassa elämisestä sekä ihmisten oikeudesta säilyttää ehjä identiteetti. Juuri maahan tulleiden perheiden ensimmäiset kontaktit suomalaisiin ovat erityisen merkityksellisiä ja muovaavat näkemystä suomalaisesta yhteiskunnasta ja suomalaisista. (Svensk 2001a, 185.)

Vanhempien ja työntekijöiden välisten kasvatuksellisten tavoitteiden saavuttamiseksi on olennaista muodostaa yhteisesti jaettu näkemys suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteista ja sisällöistä. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2007, 31.) Henkilökunnan on osattava kertoa pakolaisvanhemmille kaikista asioista laajemmin kuin suomalaisille. Yhteistyölle on varattava riittävästi aikaa. Perheiden kotoutumista edistävä työ edellyttää myös vanhemmuuden tukemista ja riittävän tiedon antamista, jotta huoltajat voivat tehdä lapsiaan koskevia valintoja. Yhteistyö voidaankin nähdä prosessina, jossa tavoitteena on jatkuvasti vahvistuva huoltajuus ja kyky toimia suomalaisessa yhteiskunnassa lapsen par-

haaksi. (Svensk 2001a, 185.) Päiväkodin työntekijät saavat yleensä läheisen kontaktin lasten vanhempiin. Vanhempien on myös helpompi kysyä tutulta henkilöltä muita asioita, jotka eivät liity päivähoitoon, vaan ympäröivään yhteiskuntaan. Pienten käytännön asioiden neuvominen ja kysyminen (esimerkiksi ruokailu, pukeutuminen Suomen ilmassa, liikenne ynnä muuta.) käy luontevasti päivähoitoon tuomisen ja hakemisen yhteydessä. Kontaktin luominen vaatii työntekijöiltä eläytymiskykyä, oman kulttuurin ja itsensä tuntemista, kuuntelemisen taitoa sekä perustietoa vieraista kulttuureista. (Sosiaalivaltionhallituksen raporttisarja 1988, 40.) Varhaiskasvatuksen työntekijöiden on tärkeää ohjata vanhempia puhumaan lapselle omaa äidinkieltä. Kaksikielisyyden tukemiseen suuntautuneiden kasvatuksellisten tavoitteiden sopiminen yhteisesti vanhempien kanssa antaa vanhemmille mahdollisuuden vaikuttaa ja osallistua lapsensa hoitoon, kielen oppimiseen sekä kasvuun. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 29.)

5. KIELI

5.1 Pakolaislapsen äidinkielen ylläpitäminen

Miten lapsen äidinkielen ylläpitämistä ja kehittämistä tuetaan?

Kuinka työntekijät huomioivat kielen merkityksen pakolaislapsen päiväkodin arjessa?

Miten tuetaan lapsen kulttuurisen identiteetin kehittymistä?

Ihminen voi kielen avulla ilmaista kokemuksiaan, ajatuksiaan ja tunteitaan. Kieli välittää havaintoja, uusia oivalluksia ja kokemukseen pohjautuvaa tietoa yksilöltä toiselle ja sukupolvelta toiselle. Ihminen viestii kielen kautta, sen lisäksi ihminen myös ajattelee, hahmottaa maailmaa, antaa esineille, ilmiöille ja tapahtumille nimiä ja merkityksiä kielen avulla. Kaikki ajattelu ei ole kuitenkaan kielellistä. Yleensä kieltä pidetään ihmiselle ominaisena ja erityisenä piirteenä, joka erottaa meidät muusta eläinkunnasta. Kieli ja kulttuuri ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Tavat, joilla ajattelemme, viestimme ja vaikutamme kertovat myös jotain kulttuuristamme sekä meitä ympäröivästä yhteiskunnasta. (Solki n.d.) Kulttuuri ja kieli kietoutuvat yhteen monin tavoin. Kieli ilmentää kulttuuria, mutta kulttuuria tuotetaan kielellä myös koko ajan. Kieli on osa kulttuuria, joten kieltä ei voi käsittää ilman kulttuuria. Ne ovat siis integroituneet tiukasti yhteen, että niiden erottaminen toisistaan on mahdotonta. Tämän takia myös oman äidinkielen opetuksessa on miltei aina kulttuuri mukana. (Kütük & Badawieh 2007, 104.)

Kielen kehityksessä on suuria yksilöllisiä eroja lasten kesken. Eroja esiintyy siinä, milloin lapsi alkaa puhua ja myös siinä, miten lapsi ymmärtää hänelle puhuttua kieltä. Kielen oppimiselle luodaan pohja ensimmäisen vuoden aikana. Kielitaito on tärkeä kehityksen osa-alue. Kielen avulla lapsi hankkii ja saa tietoa ympäristöstään. Kieli on lisäksi sosiaalisen vuorovaikutuksen, ajatusten ja tunteiden viestintäväline sekä väline toiminnan suunnitteluun ja ongelmien ratkaisuun. Perhe, kokemukset, kasvuympäristö vaikuttavat oppimaamme kieleen. Asenteet ja arvot siirtyvät lapselle kielen kautta. (Nettineuvo 2006.)

Äidinkieli edustaa pakolaiselle juuria ja jatkuvuutta. Kieli vahvistaa kulttuurista identiteettiä, oman kulttuurin tuntemusta ja siteitä entiseen kotimaahan ja omaan kieliyhteisöön. Äidinkielen kirjoitus- ja lukutaito avaavat mahdollisuuksia seurata oman kieliyhteisön kirjallisuutta ja lehtiä, ajankohtaisia tapahtumia sekä pitää yhteyttä samankielisiin ympäri maailman esimerkiksi Internetin välityksellä. Pakolainen, joka hallitsee äidinkieltä, voi myös helpommin palata aikaisempaan kotimaahansa kuin se, joka on kadottanut kielelliset juurensa. Äidinkielellä on myös tärkeä kasvatuksellinen ja sosiaalinen tehtävä. Yhteistä kieltä tarvitaan vanhempien ja lasten keskinäiseen kommunikaatioon. Vahva äidinkieli on tuki, joka auttaa pakolaista paitsi ymmärtämään juuriaan myös kotoutumaan uuteen kotimaahansa. Äidinkielen opetus edistää ajattelun kehittymistä, oppimisvalmiuksia ja parantaa koulumenestystä. Äidinkielen tuki on keskeinen keino auttaa maahanmuuttajia kotoutumaan ja kehittymään kaksi- tai monikielisiksi. (Mäkelä 2007, 14–15.) Vanhemmat ovat myös tärkeässä roolissa oman kielen ja kulttuurin edustajina. Oman kieltä ja kulttuurinsa opittuaan lapsella on paremmat mahdollisuudet oppia ympäröivän yhteiskunnan tavat, kieli ja kulttuuri. Siksi ei päivähoiton työntekijöillä tulisi olla kiire suomen kielen opettamisessa pakolaislapselle. Pakolaislasten päivähoiton kielellisen alueen tavoitteena tulisi olla se, että lapset omaksuvat aktiivisen kaksikielisyyden perusteet ja että he tulevat osallisiksi kahteen kulttuuriin. (Sosiaalihuollituksen raporttisarja 1988, 40.)

Pakolaislapsen oman äidinkielen hallinnalla on todettu olevan merkitystä toisen kielen oppimiseen ja koulumenestykseen, joten äidinkielen taito säätelee keskeisesti pakolaislapsen subjektiivista ja menestystä vieraassa maassa. Pakolaislapsen äidinkielen hallintaa säätelee myös lapsen suhde perheeseensä ja omaan etniseen yhteisöönsä. Jos lapsi ei hallitse kunnolla omaa äidinkieltään, niin kielelliset rajoitteet uhkaavat lapsen luonnollisia suhteita ja hän vieraantuu omasta etnisestä kulttuuristaan. (Matinheikki-Kokko 1992, 108–109.)

Äidinkielen ylläpito on yksilön, mutta myös yhteiskunnan näkökulmasta kannattava sijoitus. Monipuolinen kielitaito edistää kansainvälistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta ja uskontojen ja kulttuurien välistä vuoropuhelua. Äidinkieli, olipa se enemmistön tai vähemmistön kieli, on voimavara niin kielen käyttäjälle kuin ympäröivälle yhteiskunnalle.

Mikään kieli ei ole vähäpätöinen apukieli, jota tarvitaan kunnes enemmistön kieli on saatu haltuun. Aktiivinen kielten tukeminen tarvitsee kasvualustakseen myönteisen, äidinkieltä arvostavan ilmapiirin. Tarvitaan myös tehokkaita toimintaohjelmia ja konkreettisia keinoja edistämään kielten elinvoimaa. (Mäkelä 2007, 15.) On tärkeää turvata lapsen oman äidinkielen tukeminen ja lapsen suomen kielen oppiminen. Tämä luo pohjaa kaksikielisyydelle ja sille, että lapsella on mahdollisuus kasvaa kahteen eri kulttuuriin ja että hän saa tasa-arvoisen kasvupohjan jo päivähoitossa. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2007 25.)

Oma äidinkieli on kulttuurin säilyttämisen ja siirtämisen väline. Päiväkodissa tulisi vahvistaa lapsen halua puhua ja käyttää omaa äidinkieltään. Oman minuutensa vahvistumiseksi lapsi tarvitsee myönteistä palautetta. Lapsen tulee voida tuntea itsensä arvokkaaksi ja rakastamisen arvoiseksi: oppia olemaan ylpeä sekä itsestään, että ryhmästään. Siten lapselle muodostuu vahva ja positiivinen kulttuuri-identiteetti, jonka lapsi kokee arvokkaaksi ja säilyttämisen arvoiseksi ja joka omalta osaltansa ehkäisee syrjäytymistä ja auttaa lasta kasvamaan tasavertaisena yhteiskunnan jäseneksi. Oman kulttuurin ja äidinkielen säilymisen kannalta kodilla ja perheellä on ratkaisevan tärkeä osuus. Kaikissa tilanteissa ei voi kuitenkaan edellyttää vanhempien yksinään vastaavan lapsen oman äidinkielen kehittämisestä. Perheen tilanteesta, kulttuuriryhmän koosta ja kyseisen kielen asemasta riippuu, minkä verran resursseja ja materiaalia vanhemmat voivat käyttää kielen oppimisen tueksi. (Päivärinta 2001, 190.)

Jokaisen lapsen itsetuntoa tulee tukea ja tuen yhtenä edellytyksenä on kodin ja päiväkodin todellinen yhteisymmärrys sekä opetuksen tavoitteista että opetusmenetelmistä. Opettajalta vaaditaan suurta herkkyyttä osata ottaa samanarvoisina huomioon lapsen oma äidinkieli ja kulttuuri auttaessaan häntä uuden kielen oppimisessa ja toisenlaiseen kulttuuriin tutustumisessa. Pakolaistaustan mahdolliset vaikutukset lapsen identiteetin haavoittuvuuteen tulisi aina muistaa ottaa huomioon. Aikuisen neutraali suhtautumistapa ei riitä silloin, kun esimerkiksi lapsen äidinkielen asema on heikompi verrattuna suomen kielen asemaan. Lapsi saa tarvitsemaansa positiivista palautetta omasta kulttuuristaan ja kielestään aikuiselta, joka paneutuu lapsen nimen opettelemiseen. Työntekijä haluaa esimerkiksi opetella jotakin lapsen kulttuuriin kuuluvia tervehdyksiä tai harjoit-

telee yhdessä lapsen kanssa vaikkapa lukusanat 1-10 lapsen omalla kielellä. (Päivärinta 2001, 191.)

Kieli on yksi vuorovaikutuksen väline. Lapsella on tarve ilmaista kokemuksiaan, miinuttaa, ajatteluaan, tiedontarvettaan ja tunteitaan. Riittävän hyvän kielitaidon saavuttamiseksi lapsen on saatava runsaasti mahdollisuuksia puhumiselle ja kielenkäytölle ja selkeän kielenkäytön malleja. Lapsen kanssa harjoitellaan sanontoja eri tilanteisiin liittyen, jotta hän pystyy osallistumaan ja liittymään yhteisöönsä ja saa alun omaksua kieltä ajattelun välineenä. (Kaajava 2001, 187.) Päiväkotiryhmät voivat olla suuria ja koko ryhmän huomioiminen voi olla haastavaa. Kuitenkin eri menetelmiä tulisi käyttää vaihdellen, jotta lapselle tulisi kielen oppimisesta mielekäästä. Lastentarhanopettajilta vaaditaan uusiutumiskykyä ja kekseliäisyyttä, jotta kielenopetus ei olisi samanlaista vuodesta toiseen.

Uuteen kulttuuriympäristöön ja kieleen perehtyminen ei ole aina helppoa. Jotkut eristäytyvät eivätkä sopeudu koskaan. Toiset taas ylisopeutuvat ja yrittävät unohtaa taustansa, mikä vaikeuttaa perheessä lapsen identiteetin kehitystä. Sopeutuminen on tärkeää, mutta yhtä tärkeää on tietää omat juurensa. Lapsuudessa ja nuoruudessa vahvistuu ihmisen identiteetti eli vahva tietämys ja tunne siitä, kuka minä olen ja mihin minä kuulu. (Alijoki 1998, 34.) Lapselle on muodostunut äidinkiелensä pohjalta viitekehys, johon hän suhteuttaa uutta kieltä. Toista kieltä osaamaton lapsi saattaa uuteen kieliympäristöön tultuaan tai aloittaessaan päiväkodissa yrittää suoriutua muutamia päiviä omalla äidinkiellellään. Huomattuaan, että muut eivät ymmärrä häntä, voi lapsi muuttua puhumattomaksi. Silti lapsi seuraa eri tilanteisiin liittyvää puhetta ja alkaa toistella kuulemiaan sanoja ja fraaseja. Vähitellen hän alkaa itse yhdistää sanoja ja tuottaa omia ilmaisuja. (Korpilahti 2007, 28–29.)

Kaikki identiteetit muodostuvat ihmisen kielen, kulttuurin ja historian kautta. Oma kieli, uskonto tai etninen tausta ovat kaikille tärkeitä. Erityisesti kieli on tärkeä identiteetin rakentumisen kannalta, koska sen avulla opitaan oma kulttuuri, sen tavat ja perimätieto. Identiteetti ei kuitenkaan ole yhtenäinen tai pysyvä kokonaisuus, vaan se muuttuu ihmisen elämän myötä. Eri aikoina ja erilaisissa paikoissa ihminen määrittelee itsensä eri

tavoin ja sen mukana myös hänen identiteettinsä muuttuu. Identiteettiin ja ihmisarvoon kuuluu olennaisena osana ihmisen kulttuurista, se yhteisöllinen ja kielellinen perinne, johon hän on kasvanut. Ihmisen oikeus omaan kulttuuriin voi toteutua vain, jos hänellä on mahdollisuus kulttuuriseen ilmaisuun sekä kulttuuriperinnön toistamiseen ja eteenpäin siirtämiseen. (Yhteinen maailmamme 2004.)

Yhteisen kielen puuttuessa on välttämätöntä välillä toimia tulkin välityksellä. Viranomaisen on huolehdittava tulkkauksesta, jos asianosainen asiassa, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, ei osaa käytettävää kieltä. Tulkkauksella määritellään hallintomenettelylaissa (598/82), ulkomaalaislaissa (378/91) ja asetuksessa (142/94) ja sosiaalihuoltolaissa (710/82). Lapsi ei saa toimia tulkkina. Tulkkauksen edellyttää kielen sujuvaa hallintaa, jotta asiat välittyvät oikein. Myöskään vanhempien ja lasten väliselle suhteelle ei ole hyväksi, että lapsen odotetaan auttavan tehtävissä, jotka selkeästi kuuluvat aikuisille. Vanhempien kielitaito voi riittää päivittäiskommunikointiin tai pienen tiedotteen perille saattamiseen. Varsinaisissa keskusteluissa, kuten esiopetuksen suunnitelman laatimisessa tai arvioinnissa, on kuitenkin hyvä käyttää tulkkia, kunnes voidaan olla täysin varmoja yhteisen keskustelukielen molemminpuolisesta ymmärrettävyydestä. Tulkin kanssa toimimisesta ja mahdollisesta maksuttomasta tulkkauksesta saa ohjeita tulkkeja välittävistä keskuksista. Tulkin välityksellä keskustelemiseen on syytä varata kaksinkertainen aika. (Svensk 2001a, 186.)

5.2 Kaksikielisyys ja kielen oppimisen menetelmät

Miten päiväkodissa otetaan huomioon kaksikielisyys ja miten sitä tuetaan?

Miten tavoitteellinen kielenopetus järjestetään?

Millaisia valmiuksia ja välineitä teillä on pakolaislapsen kielen ja kulttuurin säilyttämiseen?

Mitä työvälineitä teillä on pakolaislapsen kotoutumisen edistämiseksi?

Erään näkemyksen mukaan henkilön voidaan sanoa olevan kaksikielinen silloin, kun hän pystyy muodostamaan täydellisiä ja merkityksellisiä lauseita molemmilla kielillä. (Silvén & Holma 1998, 321–322.) Kaksikielisyys on myös sitä, että ihminen kykenee

aktiivisesti puhumaan, ajattelemaan ja ymmärtämään kahdella kielellä ja automaattisesti vaihtamaan niitä, vaikka samantasoista osaamista molemmissa kielissä ei ole saavutettu. Kaksikielisyys ei ole pelkästään koulun opetuksen tulosta, vaan kieltä omaksuvan henkilön on elettävä puhuttavien kielten ympäristössä. (Hassinen 2005, 21.)

Lapset oppivat puhumaan joskus kahta tai useampaakin kieltä ilman erityistä opetusta, koska useimpien lasten kielellinen kasvu ympäristö on suotuisa kielen oppimiseen. Aikuiset näyttävät tarjoavan lapselle oppitunteja äidinkielestä puhumalla ja toimivalla tavalla, joka parhaimmillaan saattaa helpottaa lapsen aktiivista kielen omaksumista. Käytännössä kahden tai useamman kielen oppimista säätelee sama mekanismi kuin yhden kielen oppimista. Kielten omaksuminen riippuu kasvu ympäristön optimaalisuudesta sekä lapsen valmiudesta käyttää hyväkseen toisten puhetta ja oppia siitä. Kaksikielinen kehitys vaatii lapselta ja kasvattajalta enemmän henkistä työtä kuin yksikieliseksi kasvaminen. Luonnollisesti kaksikieliseksi oppimista ohjaavat lapsen omat kokemukset kummastakin kielestä ja erityisesti se, kuinka paljon lapsi pystyy käyttämään vähemmistökieltä. Kielten käyttäminen on pakolaislapsilla tilannesidonnaista: vanhemmat tarjoavat lapselleen kokemuksia omasta äidinkielestään, kun taas toisen kielen lapsi kohtaa kodin ulkopuolella esimerkiksi päivähoitossa. Tämän takia lapsi käyttää ystäviensä kanssa eri kieltä, kuin kotona vanhempiensa kanssa. Tästä seuraa helposti se, että toinen kieli on joillakin osa-alueilla toista vahvempi. Suomessa pakolaislapsen toisen äidinkielen ensisijaisina opettajina ovat päiväkotien henkilökunta ja päiväkodissa olevat suomalaiset lapset. Päivittäiset toimet hoitopaikassa luovat hyvät edellytykset opettaa ja tukea pakolaislapsen suomen kielen oppimista. Suotuisa kasvu ympäristö toteutuu silloin, kun pakolaislapset saavat riittävästi mahdollisuuksia käyttää kumpaakin kieltään. (Silvén & Holma 1998, 319–320.)

Yhä useammat päiväkotiin tulevat lapset puhuvat äidinkielenään muuta kuin enemmistökieltä. Tietoa siitä, miten kaksikielistyvä lapsi kommunikoi uudella kielellä, tarvitaan enenevässä määrin. Leikki-ikänsä jälkeen tapahtuva kaksikielistyminen on erilaista kuin varhainen kaksikielisyys, ja siksi se herättää monenlaisia kysymyksiä, niin vanhemmissa kuin päiväkotien henkilökunnassa. Myös kaksikieliseksi kasvava lapsi pystyy erottelemaan molempien oppimansa kielen äänteet, ennen kuin hän alkaa omaksua en-

sisanojaan. Puheen kehittymisen varhaisvaiheisiin vaikuttaa suuresti se, kuinka paljon lapsen kanssa puhutaan ja missä määrin lapsi otetaan mukaan perheen arkipäiväisiin vuorovaikutustilanteisiin. Kieli on tärkeä sekä oman minuuden tiedostamisen, että kieltä puhuvaan yhteisöön kuulumisen kannalta. (Korpilahti 2007, 26–27.)

Perheen sisäiset kielenkäyttötavat vaikuttavat suuresti kaksikielisen lapsen kielelliseen kehitykseen ja tulevaan kielitaitoon. Kielellisen kehityksen yksi tärkeä vaikuttaja on kaksikielisyyden alkamisikä. Kaksikielisyyden periaatetta voidaan noudattaa joko lapsen syntymästä asti tai että toista kieltä puhutaan lapselle vasta myöhemmin. Perheissä, missä molemmat vanhemmat puhuvat vähemmistökieltä saavuttavat lapset kaksikielisyyden yleensä oppimalla yhden kielen kerrallaan. Vähemmistökieli opitaan kotona ensimmäisinä elinvuosina ja enemmistökieli opitaan oltaessa kosketuksissa valtaväestöön, esimerkiksi päivähoitossa. (Alijoki 1998, 32.)

Kaksikielisyydestä on paljon hyötyä lapselle. Kun lapsella on kaksi kieltä, hän pääsee osalliseksi kahden kulttuurin ajatuksista ja kokemuksista. Kaksikielisyyden on katsottu myös vaikuttavan lapsen sosiaaliseen kehitykseen siten, että lapsi kykenee yksikielisiä lapsia paremmin ymmärtämään muiden kommunikaatio - ongelmia ja -tarpeita. Kaksikielisten lasten on myös todettu suhtautuvan varhain myönteisesti muiden kulttuuriryhmien edustajiin. (Alijoki 1998, 33.) Kaksikielisyyden omaksumiselle on olennaista kieliympäristö. Seuraavien asioiden on todettu edistävän toisen kielen oppimista: lapsen äidinkiellellä on korkea status tai se on enemmistökieltä. Lapsen vanhempien sosiaaliryhmä (varallisuus), koulutus, ammatti ja harrastukset edistävät myös toisen kielen oppimista. Lapsen vanhemmat ovat valinneet myös vapaaehtoisesti kaksikielisen ympäristön. (Alijoki 1998, 31.)

Arjen sanoittaminen on tärkeää kielen kehityksen tukemisessa. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tietoisuus oman kielen käytöstä on lähtökohtana arjen eri tilanteissa tapahtuvaan kielen kehityksen tukemiseen. Kasvattajan tulisi tiedostaa arjen vuorovaikutustilanteiden merkityksellisyys lapsen kielen kehittämisessä. Suomen kielen sanojen tietoinen opiskelu päiväkodin arjen eri tilanteissa tukee lapsen toisen kielen oppimista. Lapsen toisen kielen oppimista voidaan tukea pienryhmien opetustuokioissa. Kielen ke-

hityksen tukemisessa tärkeää on oppimistilanteissa lapsen eri aistien aktivoiminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007 29.)

Kielen oppiminen perustuu aina niihin kokemuksiin, joita lapsella on. Omaan kulttuuriimme sidoksissa olevat kieli- ja käsityskyvyn mittarit eivät toimi pakolaislasten arvioinnissa. Lasten kokemusmaailman tiedostaminen ja edes osittainen tunnistaminen on tarpeellista suunniteltaessa opetusta ja hoitoa enemmistökielellä. (Alijoki 1998, 34.) Suomessa on kehitetty vain muutamia arviointimenetelmiä kaksikielisen lapsen kielen kehityksen seuraamiseen. Arviointityökaluja tarvitsisivat erityisesti päiväkotien työntekijät. Tietoa maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen oppimisesta saadaan esimerkiksi Kettu-testin avulla. (Gykye & Rouhio 2005.) Geneseen ym. 2004 mukaan kettu-testi on kehitetty 3-vuotiaiden, mutta siinä on erillinen pisteytys suomea toisena kielenä oppivia lapsia varten. Kaksikieliset lapset etenevät kielen oppimisessaan samojen vaiheiden kautta kuin yksikieliset lapsetkin. (Korpilahti 2007, 28.) Suomea oppivan lapsen tavoitteina voidaan pitää sitä, että ensimmäisten päiväkotivuosien aikana hän oppisi muun muassa perussanastoa, yksinkertaisten kuvilla tuettujen lauseiden ymmärtämisen, toimintaohjeiden noudattamisen sekä kertomaan peruslauseilla kuvista. Huolestuttavaa on, mikäli lapsen puhe on hyvin epäselvää ja siinä esiintyy runsaasti sanahahmojen vääristymiä ja äännevaihdoksia. Testit ovat vain yksi osa kaksikielisen lapsen kielitaidon arviointia. Paras kuva lapsen kielitaidosta saadaan moniammatillisessa ryhmässä. Tällöin voidaan parhaiten suunnitella mahdolliset tukitoimet. Lapselle tai lapsiryhmälle voidaan suunnitella intensiivinen harjoitusohjelma, jolloin nähdään mitä aktiivoiva toiminta saa aikaan. (Korpilahti 2007, 33.)

Kielen opetuksen tarkoituksena on tarjota mielekkäitä ja vaikeusasteeltaan myös lapsen oman kielen tason yläpuolella olevia kielen käytön malleja. Kielen opiskelun täytyy olla havainnollista, aktiivista ja toiminnallista. Menetelmissä tulisi ottaa huomioon lasten erilaiset oppimisen tavat (esimerkiksi visuaalinen, kielellinen, kinesteettinen, loogis-matemaattinen oppiminen) siten, että lapsi on aktiivinen ilmaisija, viestijä, puhuja, kirjoittaja, kielenkäyttäjä, kielen ja tiedon havainnoija, arvioija ja tutkija, lukija, eläytyjä, kokija ja vastaanottaja. Tämän kautta lapsen identiteetti rakentuu. (Kaajava 2001, 188.)

Lapsen kiinnostuksen voi herättää suomen kieleen kuuntelemisharjoitusten, visuaalista hahmottamista ja muistamista tukevien ja oppimisvalmiuksia kehittävien tehtävien ja pelien avulla. Näiden avulla lapsen oppimisvalmiudet ja kielellinen kehittyminen vahvistuvat. Total Physical Response eli TPR - kuntouttamismenetelmä on yksi käyttökelpoinen menetelmä kielen oppimiseen. Strukturoidussa ja lyhyessä oppimistuokiassa käytetään konkreettisia esineitä ja kuvia. Olennaista tälle menetelmälle ovat toistuvat kehotukset, toiminnallisuus sekä rajattu aihepiiri. Kirjallisuuden avulla kielen oppimisessa on syytä painottaa kuvakirjojen, kertomusten ja satujen lisäksi lapsen itsensä kertomien ja kirjoittamien tai aikuisten saduttamien tekstien mahdollisuuksia. Käyttökelpoinen menetelmä kielen opetuksessa on leikkiminen esimerkiksi loruilla. Kielen käyttöä ja oppimista voidaan edistää myös draaman eri keinoin. Leikki vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa on myös tärkeä osa lapsen kielen oppimista. (Kaajava 2001, 188–189.)

Opetusmateriaalin vaikean saatavuuden ja riittämättömyyden vuoksi materiaalin kehittäminen yhteistyössä lasten vanhempien, sukulaisten, ystävien, kotikielen opettajien ja muiden työntekijöiden kanssa on varsinkin pienissä kieliryhmissä työskenneltäessä tärkeää. Lasten omalla äidinkielellä laulettavat laulut, lorut ja sadut ovat materiaalia, joita voi kerätä lasten lähipiiriltä. (Kaajava 2001, 192–193.) Lapsi, joka omaa kaksi kieltä ja kulttuuria on avarakatseinen yhteiskuntaa kohtaan. Ne, jotka puhuvat useampaa kuin yhtä kieltä ja jotka ovat omaksuneet useamman kulttuurin, ovat todennäköisemmin tulevaisuudessa henkilöitä, jotka ovat ”sillanrakentajia” eri kulttuurien välillä. (Baker 1997, 375.)

6. KULTTUURI

6.1 Kulttuurin merkitys

Miten päiväkodissa on otettu huomioon pakolaislapsen kulttuuria? Muuten kuin esimerkiksi juhlia järjestämällä.

Millaisia valmiuksia ja välineitä teillä on pakolaislapsen kielen ja kulttuurin säilyttämiseen?

Miten huomioidaan kulttuuri- ja uskontokasvatus päiväkodissa? Miten erityistarpeet otetaan huomioon?

Kulttuuriin sisältyvät kaikki ihmisen elämänpiiriin kuuluva. Ruokatapamme, vaatetuksemme, näkemyksemme siitä, millainen on hyvä elämä, tervehtimistapamme, juhlarinteemme, uskontomme, arvomme ovat kaikki osa kulttuuria. Ihminen oppii kulttuurinsa hahmottamalla paikkansa yhteisössä ja sisäistämällä kielen. Kulttuurin voidaan ajatella muodostuvan näkymättömästä ja näkyvästä osasta. Kulttuurin näkymättömän osan voidaan ajatella muodostuvan uskomuksista, tiedosta ja arvoista, joiden avulla hahmotamme havaintojamme ja kokemuksiamme ja annamme maailmalle merkityksiä. Kulttuurin ytimeen sisältyvät esimerkiksi arvot, valtarakenteet, uskonnot, aikakäsitys tai esimerkiksi tapa hahmottaa ihmisten väliset suhteet. Usein kulttuurin näkymättömää osaa voi olla vaikea määritellä ja usein emme edes tiedosta sitä. Kulttuurissa selvimmin hahmotettavissa oleva osa on näkyvä todellisuus. Näkyvään osaan kuuluvat kulttuuriset symbolit, rituaalit ja toimintatavat. Kulttuuri voidaan ajatella ihmistä ympäröiväksi merkitysten verkostoksi. Kulttuurin myötä omaksumamme asenteet, arvot, käyttäytymis- ja toimintatavat auttavat meitä tulkitsemaan ympäröivää maailmaa ja sen tapahtumia. (Yhteinen maailmamme 2004.)

Pakolaislapselle ja hänen perheelleen ei riitä vain se, että he saavat asua Suomessa, jossa ei sodita ja jossa jokaiselle on tarpeeksi ruokaa. He tarvitsevat myös tukea selviytyäkseen uudesta tilanteesta. Mitä kauempaa pakolaiset tulevat, sen vaikeampaa ja oudompaa heille on tottua meidän tapoihimme. Lasten ja vanhempien kotoutuminen uu-

teen kotimaahan vie aikaa. Uuden kielen opiskelu ei pelkästään riitä. Heidän pitää oppia ymmärtämään, miten me toimimme ja miten me ratkomme ongelmamme. Heidän pitää myös oppia ymmärtämään, mitä me viestimme kasvojen ilmeillä ja eleillä. (Sosiaalihalituksen raporttisarja 1990, 10.)

Eri kulttuureissa koetaan ja ilmaistaan alakuloisuutta, vihaa, iloa ja surua eri tavalla. Vanheneminen ja kuolema koetaan eri tavoin. Rakkautta ja suuttumusta ilmaistaan eri lailla riippuen siitä, mistä me tulemme. Toisissa kulttuureissa voi avoimesti ilmaista hellyyttä naisen ja miehen välillä, toisissa se taas on kiellettyä. Jossain päin maailmaa edellytetään, että suuttumus tai viha osoitetaan avoimesti, toisella puolella maapalloa se taas on peitettävä. Jossain maassa suru ilmaistaan huutaen ja itkien, toisessa hyvänä ominaisuutena pidetään sitä, että tunteita ei näytetä eikä itketä. (Sosiaalihalituksen raporttisarja 1990, 11.) Suomessa ihmiset ovat yleisesti totuttu näkemään hiljaisina ja varautuneina. Monelle pakolaiselle suomalaisten erilaisuus verrattuna pakolaisten kotimaan kulttuuriin voi tulla yllätyksenä. Tämä voi olla yksi vaikeuttava tekijä pakolaisten kotoutumisessa Suomen kulttuuriin ja tapoihin.

Pakolaisperheen on opittava tulemaan toimeen meidän ilmastomme kanssa. Heidän on opittava meidän vuodenaikamme ja opittava pukeutumaan sään mukaisesti. Heidän on sopeuduttava, että asuntojen ovet on pidettävä lukossa ja että ihmiset eivät piipahda kylään kuten heidän entisessä kotimaassaan. Heidän on opittava tulemaan toimeen kellon kanssa, sopeuduttava meidän käsitykseemme ajasta. Joissain kulttuureissa myöhästymistä pidetään epäkohteliaana käytöksenä, toisissa kulttuureissa voi olla sopimatonta tulla ajoissa. (Sosiaalihalituksen raporttisarja 1990, 11.) Me olemme huomanneet myös kuinka vaikeaa pakolaisille voi olla sopeutua Suomen ilmastoon. Valmentavalla luokalla ollessamme lapset saattoivat tulla pakkasella kouluun ilman sukkia ja takkeja. Asiasta sanottiin lapsille ja kerrottiin, miten tulee pukeutua. Pukeutuminen sään mukaan oli kuitenkin hankalaa pakolaislapsille. Tästä huomaa, kuinka suuret kulttuurierot ovat pakolaisten kotimaan ja Suomen välillä.

Meidän kulttuuriimme kuuluvat itsestäänselvytykset eivät välttämättä ole itsestään selviä asioita muissa maissa. Esimerkiksi ruokailutottumukset ovat erilaiset. Riisi on suurim-

massa osassa maailmaa pääravintoa. Suomeen tuleville lapsille peruna saattaa olla täysin tuntematon, samoin kuin maitoon keitetyt ruoat. Osalle lapsista nämä ovat vastenmielisiä ja toisten vatsa ei kestä maitotuotteita. Ruokailuajat voivat olla erilaiset pakolaisperheissä kuin suomalaisissa. Meidän lounaantapainen ateria nautitaan pakolaisperheissä useasti jo ennen kouluun menoa, kun taas päivällinen syödään kymmenen aikaan illalla. (Sosiaalihuollituksen raporttisarja 1990, 12.)

On myös eroa siinä, mikä on lapsen asema tietyssä kulttuurissa. Päiväkodin pitäisi ottaa huomioon sisarusten välinen sosiaalinen suhde perheen sisällä. Vanhempien lasten tehtävä on huolehtia pienemmistä sisaruksistaan, lapset eivät pidä kuitenkaan tätä rangaistuksena. Se on osa kasvatusta ja ennen kaikkea osa kulttuuriperinnettä. Lasten erottaminen ikäryhmiinsä siksi, että vanhemmat sisarukset saisivat edes päivisin leikkiä ilman nuorempia, ei ole välttämättä onnellinen ratkaisu pakolaislasten kohdalla. Sisarusten kuljettaminen päiväkotiin ja sieltä kotiin meneminen, on vanhempien sisarusten tehtävä. (Sosiaalihuollituksen raporttisarja 1990, 12.)

Pakolaisvanhemmat eivät yleensä tule kertomaan omia periaatteitaan ja toiveitaan lasten kasvatuksen suhteen. Sekä vanhempien että päiväkodin työntekijöiden tulisi tietää toistensa kasvatustavoitteista ja keinoista. Ristiriitatilanteissa pitäisi pyrkiä neuvottelemaan ja vanhempia tulisi opastaa suomalaiseen kasvatuskulttuuriin kuuluvissa asioissa. Kaikki pakolaisperheet eivät ole tottuneet informaatiovälitykseen kirjallisessa muodossa, mistä seuraa, että eri tiedotteiden ja reissuvihkojen sanoma jää tavoittamatta. Suullisen informaation merkitys on näin ollen suuri. (Sosiaalihuollituksen raporttisarja 1990, 12.)

Päiväkodin tulisi tarjota lapselle virikkeitä ja tietoa, joiden kautta voi toisaalta tutustua valtakulttuuriin, toisaalta saada tuntumaa omaan taustaansa. Tuttujen, nähtyjen tai kuulujen maisemien, eläinten, kirjainmuotojen, satuhahmojen ja muun sellaisen käyttäminen sekä opetustilan sisutuksessa että opetusmateriaalina kannustavat lasta keskustelemaan ja jakamaan tietoaan: oman äidinkielen opetuksen yhtenä tavoitteena on ilmaisukielen ja rohkeuden kehittäminen. Lisäksi opetustilanteissa voidaan vertailla erilaisia ilmiöitä ja asioita perheen lähtömaassa ja Suomessa. (Päivärinta 2001, 192.)

Päivähoidossa on tärkeää, että pakolaislapsen kotimaasta kerrotaan myös muille lapsille. Tarinat, leikit, laulut ja esineet voivat tehdä vähemmistökulttuuria tutuksi kaikille päiväkodissa oleville. Näin vähemmistökulttuurin arvo nousee sekä lapsen itsensä että myös muiden lasten silmissä. Lapsi kokee, että hänen kulttuuristaan ollaan kiinnostuneita ja sitä arvostetaan, eikä hänen tarvitse hävetä erilaisuuttaan. (Alijoki 1998, 35.) Oppimisympäristössä tulisi näkyä eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien lasten omat vuotuiset perinteet. Tärkeää on, että eri kulttuurien juhlatavat huomioidaan samanarvoisina. (Päivärinta 2001, 192.) Päiväkodeissa oli huomioitu vähemmistökulttuurit. He olivat järjestäneet mm. kurdijuhlat ja juhlineet vietnamilaista uutta vuotta. Tätä kautta suomalaisille lapsillekin tuli tutuksi päiväkodissa olevat muut kulttuurit.

6.2 Erilainen kasvatuskulttuuri

On tärkeä selvittää pakolaislasten vanhempien odotukset ja ottaa huomioon heidän toiveensa kaikkien eri kasvatuksen osa - alueiden osalta. Eri kulttuurien välillä saattaa silti olla erilaisia näkemys- ja asenne -eroja, jotka aiheuttavat ristiriitoja. Syvälle juurtuneita arvoja, jotka koskevat esimerkiksi sukupuolirooleja, uskontoa, sukupuolta, kunniaa ynnä muuta ei yleensä voi muuttaa eikä kaikkea kahden kulttuurin törmäyksiä pystytä välttämään. (Sosiaalhallituksen raporttisarja 1988, 41.) Pääasia on, että eri kulttuurin edustajat voivat kohdata toisensa kunnioittaen ja että lapsi saa tuntea olevansa pidetty ja hyväksytty. Eri maissa kasvatuskulttuuri eroaa paitsi tavoitteiltaan usein myös näkemysiltään kasvatuksen keinoista: esimerkiksi ruumiillinen kuritus on Suomessa lailla kielletty kasvatukseen keino, mutta monessa muussa maassa sitä ei koeta yhtä kielteisenä. Näkemuserojen kartoittaminen edistää tavoitteisiin pääsyä. Tulisi muistaa, että erilaiset käsitykset luovat elämään rikkautta. Hyväksi havaittuja yhteistyökeinoja vanhempien kanssa ovat työntekijöiden vierailut lasten vanhempien kotona, vanhempien vierailut suomalaisissa kodeissa, vanhempien mukana olo päivän aikana päiväkodissa, vanhempainillat, erilaiset leikki- tai puuhaillat, yhteiset retket ja avoimien ovien päivät. Niin kauan kuin kielivaikeuksia on, tulkkia tulisi voida käyttää. (Sosiaalhallituksen raporttisarja 1988, 41.)

Erilaisia kulttuureja luokitellaan muun muassa sen perusteella, ovatko ne yksilö- vai yh-

teisökeskeisiä. Yksilökulttuurissa korostuu yksilön itsenäisyys ja ainutkertaisuus ja keskeisenä pidetään yksilön oikeutta toteuttaa itseään. Länsimaissa vallitsee tyypillisimmillään yksilökulttuuri. Kehitysmaissa on usein vallitsevampana yhteisöllisyyteen painottuva kulttuuri, joka puolestaan korostaa yksilön riippuvuutta yhteisöstään sekä perhesiteitä. Usein perhe nähdään laajempina kuin yksilökulttuurissa ja yhteisön sisällä vanhempien kunnioittaminen ja yksilön paikan määrittäminen suhteessa toisiin on tärkeää. (Yhteinen maailmamme 2004.)

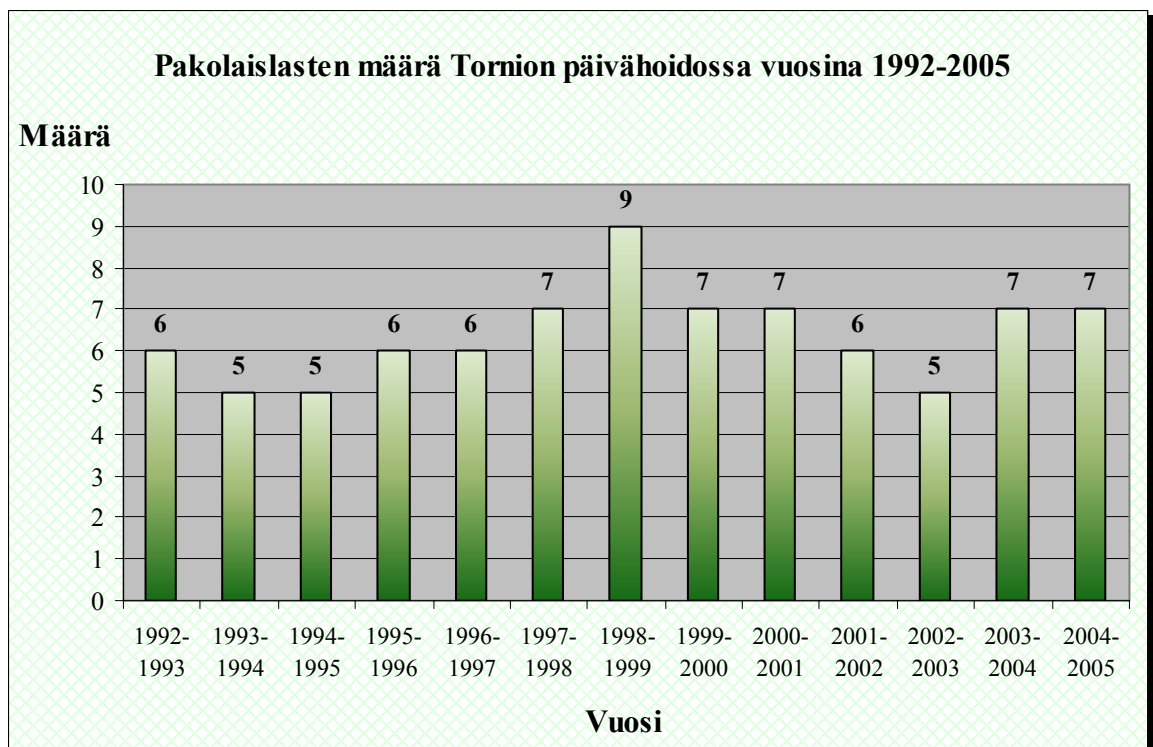
Pakolaislasten vanhemmat saattavat tulkita monia kasvatukseen liittyviä asioita toisin kuin suomalaiset vanhemmat. Vanhempien osallisuus tasapuolisesti lasten kasvatukseen voi vaihdella ja isän rooli perheessä voi painottua eri tavalla kuin suomalaisissa perheissä. Suomalainen yhteiskunta arvostaa vanhemmuutta muun muassa eri tukimuotojen myöntämisellä. Suomeen tulleiden pakolaisten on kuitenkin joskus vaikea ymmärtää suomalaisten vanhemmuuden rooleja ja suhtautumista lapsiin. Lähtömaassa vanhempien lähisuku voi olla tiiviisti toimiva tukiverkosto vanhemmille, Suomessa tukiverkosto ei ole aina yhtä tiivis. Suomessa arvostetaan ydinperheen itsenäisyyttä ja vanhemmat ratkovat mahdolliset pulmat itse tai ammattiauttajien avulla, ilman sukulaisten osallisuutta päätöksiin. Ympäröivän yhteiskunnan vaikutus pakolaisen koko perheeseen on suuri. Lapset omaksuvat yleensä nopeasti valtakulttuurin käyttäytymisnormiston päiväkodissa. Pakolaisvanhempien saattaa olla vaikea ymmärtää lastensa toimintaa ja käyttäytymistä. Heidän käsitys lapsuudesta perustuu heidän omiin kokemuksiinsa aivan toisenlaisessa yhteiskunnassa ja toisenlaisen käyttäytymisnormiston ajalta. (Väestöliitto n.d.)

7. TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Varhaiskasvatuksen työntekijät kotoutumisen tukijoina

Teimme kaksi haastattelua kahteen Tornion päiväkoteihin: Isopalon päiväkotiin ja Pu-
taan vuoropäiväkotiin. Valmistelimme kysymykset etukäteen ja itse haastattelutilantees-
sa esitimme muutamia tarkentavia kysymyksiä. Lisäksi lähetimme lisäkysymyksiä säh-
köpostitse molempiin päiväkoteihin. Haastattelimme yhteensä neljää henkilöä, joista
kolme oli lastenhoitajia ja yksi lastentarhanopettaja. Yksi heistä toimii myös kotikielen
opettajana. Heillä kaikilla oli työkokemusta 10 vuodesta melkein 30 vuoteen. Jokainen
heistä on työskennellyt jossain vaiheessa pakolaislasten kanssa. Tornion päivähoidossa
pakolaislapsia on ollut vuosina 1992 – 2005 (Taulukon 4.) mukaisesti. Pakolaislapset
ovat kuitenkin olleet pelkästään kurdeja ja vietnamilaisia molemmissa päiväkodeissa.

Taulukko 4. Pakolaislasten määrä Tornion päivähoidossa vuosina 1992–2005 (Kelone-
va, 2008.)

Kysyimme, saavatko työntekijät tietää lapsen taustoja ennen kuin lapsi tulee päiväkotiin vai onko se vanhempien valinta kertoa työntekijöille? Vaikeuttaako se työntekijöiden työtä, jos pakolaislapsen taustasta ei tiedä mitään? Työntekijät saavat tietää lapsen taustoista hakemuksen kautta, vanhempien antamana ja pakolaistyöntekijän antamana tietona. Heidän mukaansa se vaikeuttaa työtä, jos eivät saa tietää lapsen taustoista mitään, mutta alkuun pääsee vähemmälläkin. Työntekijöillä olisi hyvä olla tieto lapsen kokemuksista kotimaassa ja paon aikana. Lisäksi työntekijöillä olisi hyvä olla tieto, miten nämä vaikuttavat lapsen kotoutumiseen. Lapsella voi olla hyvin traumaattinen menneisyys ja sen vuoksi, se voi vaikuttaa lapsen kehitykseen ja sitä kautta kotoutumisprosessiin. Työntekijöillä tulisi olla tieto siitä, miten he voivat tukea lasta, kun lapsi on kokenut hyvin traumaattisia kriisejä elämässään. Työntekijöiden voi olla hankala samaistua pakolaislapsen kokemukseen, minkä takia kotikielen opettajalla on suuri merkitys kotoutumista edistävänä tekijänä. Kotikielen opettajalla voi olla samankaltaisia kokemuksia kuin pakolaislapsella. Jos työntekijöillä ei ole pakolaislapsen taustoista mitään tietoa, he eivät välttämättä ymmärrä lapsen käyttäytymistä ja käyttäytymiseen johtavia syitä. Jos käyttäytymiseen johtavat syyt tiedettäisiin, voisi seurauskin olla helpompi ymmärtää. Pakolaislasta olisi myös helpompi tukea, mikäli työntekijät pystyisivät ymmärtämään pakolaislapsen käyttäytymistä ja siihen johtavia syitä hyvin.

Yhden haastateltavan mielestä hän oli saanut liian vähän koulutusta liittyen pakolaislapsiin. Hänen aikanaan on ollut vain kaksi päivänmittaista koulutusta Kemissä ja Torniossa. Hänen mielestään koulutusta olisi voinut olla lisää silloin, kun pakolaisia oli ollut enemmän, mutta koulutusta saisi olla muutenkin. Toisessa päiväkodissa oli ollut perehdytysilta ja työntekijät olivat hankkineet kirjallisuutta päiväkodille. Lisäksi pakolaisyöntekijä on käynyt puhumassa päiväkodilla ja työntekijät ovat olleet vierailulla Oulussa päiväkodissa, missä oli ollut pakolaislapsia. Sosiaalihuoltolaissa määritellään, että työntekijöiden tulisi saada viiden vuoden välein täydennyskoulutusta, jossa yhtenä osa-alueena olisivat juuri pakolaiset. Toisessa päiväkodissa ei ole järjestetty tarpeeksi koulutusta ja tämä varmasti osaltansa näkyy pakolaislasten kotoutumisessa. Koulutusta pitäisi järjestää, jotta työntekijät pystyisivät kehittämään itseään ja pystyisivät työskentelemään paremmin pakolaislasten kotoutumisen edistäjinä. Toisen päiväkodin työntekijät koki-

vat saaneensa tarpeeksi koulutusta. Voi kuitenkin olla, että kotikielen opettaja kantaa suurimman vastuun pakolaislasten kotoutumisesta, joten olisi ehkä hyvä järjestää koulutusta myös muillekin työntekijöille. Olemme pohtineet, että haastattelutilanteessa saattoi käydä niin, että kaikki asiat eivät tulleet esille. Käytettävissä olevan aineiston pohjalta tämä on siis meidän näkemyksemme koulutuksen riittämättömyydestä.

Kysyimme työntekijöiltä, millaisia keinoja ja välineitä heillä on pakolaislapsen kotoutumisen tukemisessa. Yhden työntekijän mukaan heillä on paljon keinoja pakolaislapsen kotoutumisen tukemisessa. Ensinnäkin työyhteisössä työntekijöiden on hyväksyttävä erilaisuus. Toiseksi lapselle pitää näyttää, että hänestä välitetään tosissaan, jotta kommunikointi olisi helpompaa. Tärkeintä työssä on välittäminen ja hyväksyminen. Toisessa päiväkodissa kotoutumisen tukemisessa heillä on ollut suuri apu kotikielen opettajasta. Muuten kotoutumisen tukeminen on ihan normaalia arkipäivän päiväkotitoimintaa. Työntekijät kertoivat, että keinot ja välineet ovat oikeastaan ihan samat kuin muidenkin lasten tukemista varten. Pakolaislapsille on kirjoja, jotka kotikielenopettaja on kääntänyt vietnamiksi. Päiväkodissa käytetään haarukkaa, lusikkaa ja veistä, kun taas kotona käytetään puikkoja. Lisäksi vanhempia neuvotaan, miten pukeudutaan sään mukaan. Mielestämme pakolaislapsen kotoutumisen tukeminen on onnistunut hyvin päiväkodeissa, koska molemmissa päiväkodeissa välitetään aidosti lapsista ja he pyrkivät tukemaan pakolaislasta arjen keinoin. Päivittäiset rutiinit luovat pakolaislapselle turvallisuuden tunnetta, mikä edistää kotoutumisprosessia. Mielestämme työntekijöillä tulisi olla kotoutumisen edistämiseksi suomen kielen opettamisen taitoja, osaamista oman äidinkielen tukemisessa sekä kulttuuri- ja uskontokasvatuksen toteuttamisessa. Työntekijän kohtaamis- ja ihmissuhdetaidot sekä kulttuurien tuntemus korostuvat pakolaislapsen kotoutumisen tukemisessa. Työntekijöillä tulee olla eläytymiskykyä ja kuuntelemisen taitoa. Työntekijöiden tulee tiedostaa omat asenteensa ja mahdolliset ennakkoluulot sekä heidän täytyy tuntea oma kulttuurinsa, jotta työskentely pakolaislasten kanssa olisi helpompaa.

Yksi haastateltava sanoi, että estävinä tekijöinä kotoutumisessa voi olla se, että jos vanhempien kanssa ei päästä yhteisymmärrykseen yhteisistä asioista, tällöin kotoutuminen voi olla hankalampaa. Vanhempien taustoista ei välttämättä myöskään tiedetä, joten pa-

kolaisuuden vaikutuksista lapsiin on hankala arvioida. Estävänä tekijänä voi olla se, jos perheessä vanhemmat eivät ole itse motivoituneita, eivätkä hakeudu suomen kielen opetukseen tai koulutukseen tai eivät mielellään käy niissä. Jos lapsille annetaan malli, että vanhemmat ovat aktiivisia ja hakeutuvat kursseille, on se lapsille yksi kotoutumisen malli, miten selvitä Suomessa. Ilman kotikielen opettajaa, kotoutuminen olisi pakolaislapsille myös huomattavasti hankalampaa. Muut lapset päiväkodeissa ovat ottaneet hyvin vastaan pakolaislapset. Vaikka yhteistä kieltä ei olekaan, niin pienet lapset tulevat toimeen hyvin keskenään. Päiväkodeissa ei ole havaittu kiusaamista eikä syrjintää. Toisessa päiväkodissa on paljon erityislapsia, joten erilaisuuteen on totuttu. Muiden lasten vanhemmat ovat myös ottaneet pakolaiset hyvin vastaan. Yhden haastateltavan mukaan estävänä tekijänä on kieli, koska aina ei kuitenkaan ymmärretä toisia ja väärinkäsityksiä sattuu.

”Yks esimerkki tulee valokuvauksesta. Kerran puhuttiin että lapset valokuvataan täällä päiväkodissa. Seuraavana aamuna isä toi valokuvan lapsesta. Siinähan sama asia että miten oli mennyt perille. Siinähan ei koskaan voi tietää ihan varmasti, mutta eihän sitä aina voi tietää menneekö suomalaisillekaan.”

Työntekijän haastattelu

Jokaisella lapsella tulee olemaan kotoutumisprosessin aikana tekijöitä, mitkä estävät kotoutumista. Työntekijöiden tulisi keskittyä ennaltaehkäisemään kotoutumista estäviä tekijöitä. Yhtenä suurena estävänä tekijänä on kieli, vaikka tämä tiedetään estäväksi tekijäksi, sitä on kuitenkin hankala ennakoida. Työntekijöillä ei varmasti ole mahdollisuutta alkaa opiskella uusia kieliä helpottamaan pakolaislapsen ja perheen kanssa käytävää kommunikointia. Oikeastaan kotikielen opettaja on lähes ainoa mahdollisuus välttää väärinkäsitykset ja kommunikaatio – ongelmat. Tämän takia toisenkin päiväkodin tulisi saada kotikielenopettaja, jotta välttyttäisiin väärinkäsityksiltä ja ongelmilta. Tulkin käyttäminen myös helpottaisi kommunikaatiossa, mutta tulkki ei kuitenkaan voi olla jatkuvasti läsnä arjen tilanteissa.

Olimme kiinnostuneita kuulemaan, miten pakolaislapset ovat työntekijöiden mukaan kotoutuneet Tornioon. Yhden haastateltavan mukaan pakolaiset muuttavat Tornioista etelään, koska heillä on siellä sukulaisia ja siellä on paremmat opiskelu- ja työ mahdol-

lisuudet. Eli monikaan ei jää Tornioon pysyvästi asumaan. Onko tämä merkki siitä, että kotoutuminen ei ole onnistunut? Vai onko se vain sitä, että etelässä on paremmat opiskelu – ja työmahdollisuudet ja että heidän sukulaisensa ovat siellä? Toisaalta haluavat-han suomalaiset nuoretkin isompiin kaupunkeihin, joten tämä ei välttämättä ole edes kulttuurisidonnaista. Haastateltava kertoi, että päiväkotitukee vanhempia kotoutumisessa. Päiväkoti pyrkii tukemaan vanhempia yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Kotikielen opettajan mukaan pakolaislapset ovat kotoutuneet hyvin. Pakolaislasten ja suomalaislasten välillä ei ole ollut mitään kiusaamista ja suomalaiset ovat olleet avuliaita. Pakolaisvanhempien kanssa on ollut aina hyvät välit ja he ovat tulleet keskustelemaan työntekijöiden kanssa. Kotikielen opettaja on ollut mukana, jos on ollut joitain ongelmia ymmärtämisessä. Aktiiviset vanhemmat osallistuvat koulun juhliin ja retkille. Nämä ovat aina äitejä. Tästä tulee hyvin kulttuurierot esille, koska Suomessa myös isät osallistuvat päiväkodin toimintaan. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa painotetaan, että maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksessa on tärkeää keskustella ja tiedottaa vanhempien kanssa suomalaisen varhaiskasvatuksen periaatteista ja tavoitteista. Päiväkodeissa on toiminut yhteistyö varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti.

Kysyimme haastateltavilta, millainen merkitys etnisellä työntekijällä on päiväkodille ja pakolaislapsille? Heidän mukaan sillä on erittäin suuri merkitys päivittäisissä tilanteissa ja lapsen kannalta se lisää turvallisuudentunnetta, kun omakielinen hoitaja on paikalla. Myös vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö helpottuu. Kotikielen opettajan merkitys on korostunut monta kertaa. Mielestämme olisi hyvä ja pakolaislapsen edun mukaista saada muihinkin päiväkoteihin kotikielen opettajia. Heillä on parhaat resurssit ja keinot tukea pakolaislasta kotoutumisessa. Kysyessämme, että mitkä ovat suurimmat erot suomalaisten ja pakolaislasten välillä? He vastasivat, että käytöstavat, kasvatuskulttuuri ja lapsen asema, mutta se on persoonasta riippuva asia. Lapset ovat lapsia kaikissa kulttuureissa ja monet asiat yhdistävät ja esimerkiksi leikit ovat samantyyllisiä kulttuurista riippumatta. Kohteliaat tavat korostuvat ehkä enemmän pakolaislasten kohdalla verrattuna suomalaislapsiin. Mielestämme tämä johtuu siitä, että pakolaiset tulevat useasti yhteisö keskeisestä kulttuureista ja suomalaiset elävät yksilö keskeisessä kulttuurissa. Yhteisö keskeisessä kulttuureissa kasvatuksessa jo korostetaan vanhempien kunnioittamista ja

perheen merkitystä.

Kysyimme haastateltavilta, miten päivähoidon keinoin voitaisiin kehittää pakolaislasten parissa tehtävää työtä? Heidän mukaan tulisi perehdyttää ja kouluttaa henkilökuntaa kyseiseen tehtävään. Mielestämme haastatelluilla työntekijöillä oli oikea näkemys, miten päivähoidon keinoin voitaisiin kehittää pakolaislasten parissa tehtävää työtä. Tulevaisuudessa tulisikin ottaa jo koulutusvaiheessa huomioon paremmin eri kulttuuritaustaiset lapset, joita on päivähoidossa. Perehdyttäminen ja kouluttaminen ovat ainoita keinoja, miten työntekijät osaavat työskennellä eri kulttuureista tulleiden lasten kanssa. Myös eri kulttuuritaustaisten työntekijöiden rooli päiväkodissa on suuri, koska he ymmärtäisivät pakolaislapsen kotoutumisessa kohtaamat vaikeudet. Kysyimme myös, millainen mahdollisuus päivähoidolla on tukea pakolaislasta ja lapsen tukemisen vaikutus tulevaisuuteen koulussa ja elämässä? Työntekijöiden mukaan he tukevat päivittäin jokaisen lapsen kasvua ja he toimivat yhteistyössä koulun ja neuvolan kanssa. Kysyimme, mistä työntekijät voivat kysyä apua, jos ongelmia tulee. Haastateltavat kertoivat, että apua he saavat erityisesti Tornion pakolaistyöntekijältä. Hän myös hankkii tulkin, jos vanhemmat tai päiväkotikielinen tarvitsee. Tulkin merkitys kotoutumisen alussa on suuri, koska pakolaiset eivät ole vielä oppineet suomen kieltä.

Kysyimme työntekijöiltä, mitä he pitävät tärkeänä pakolaislasten kanssa työskentelyssä ja mitä työ on heille antanut. Yhden haastateltavan mukaan hän on itse pitänyt paljon työskentelystä pakolaislasten kanssa. Hänen mukaansa pakolaislapset ovat avoimempia kuin suomalaiset. Vaikka pakolaislasten kanssa tehtävä työ on haastavampaa, on hän nauttinut siitä paljon. Työ on antanut hänelle paljon. Se on avartanut hänen omaa näkemystään paljon ja hän on oppinut arvostamaan asioita eri tavalla. Muiden haastateltavien mukaan työskentely pakolaislasten kanssa on haastavaa. On asioita, mitä voi ennakoita ja ajatella, mutta sitten eteen tulee myös ihan yllättäviä asioita. Aina ei voi myöskään olla varma meneekö asia perille. Työntekijät kertoivat lopuksi, että kaikille lapsille on ihan samat asiat tärkeitä, oli kansallisuus mikä tahansa. Läheisyys, lämpö, välittäminen, turvallisuus ja leikki ovat kaiken a ja o. Mielestämme edellisessä lauseessa kiteytyy hyvän kotoutumisen perusedellytykset. Lapsi tarvitsee läheisyyttä, turvallisuuden tunnetta ja hänestä aidosti välittämistä. Lapsi on myös lapsi, oli hän sitten suomalainen tai

taustoiltaan pakolainen ja leikki on jokaisen lapsen perusoikeus.

7.2. Kieli

Kysyimme päiväkodeissa, miten heillä otetaan huomioon kaksikielisyys ja miten sitä tuetaan. Yhden työntekijän mukaan alussa voi olla hankalaa, koska ei ole yhteistä kieltä eivätkä kaikki työntekijät osaa myöskään englantia. Pieni lapsi oppii kuitenkin nopeasti suomen sanoja ja elekieltä käyttämällä pärjää hyvin.

”Sitten tuota niin paljon käyttäny tämmösiä elekieltä niin sanottua, että konkreettisesti näyttäny asiat ja sitten ko on lapsenki kans jutellu, niin kun meillä on nytten ollu tää yksi poika, joka on jo vähän isompien puolella, se oppi valtavasti suomen sanoja ko mie selviä sanoja kirjasta esimerkiksi. Selvät ne pitää olla selkeitä asioita ja selkeitä kuvia ja samalla täytyy niinkö esimerkiksi jos ottaa jonkun auton, lelun ja näyttää kirjasta sitä sanoo, että auto ja sitä kannattaa toistaa sitä yhtä sannaan nii tää poika oppi kaikkien nimet ja oppi yksittäisiä sanoja oppi ne ymmärtämään aika nopeasti.”

Työntekijän haastattelu

Kotikielen opettaja kertoi, että hän kääntää vietnamiksi, jos lapset eivät ymmärrä asiaa suomenkielellä. Kotikielen opettaja oli käynyt Rovaniemellä tutustumassa päiväkotiin, jossa oli ollut vietnamilaisia lapsia. Hän oli saanut neuvoja ja vinkkejä, miten suunnitella ja opettaa vietnaminkieltä. Heillä on joka aamu yhteinen keskustelutuokio, missä teemat vaihtuvat päivittäin. Kotikielen opettaja kääntää suomenkielisiä satuja ja pelejä vietnaminkielelle. Päiväkodissa arvostetaan paljon sitä, että lapsen oma kieli säilyy. Heillä on myös vietnaminkielisiä kirjoja, joita lapset voivat katsoa. Niiden avulla voidaan kertoa lapsille lisää kuvista, mikä auttaa oman kielen säilymisessä. Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaan, että huomiota pitäisi kiinnittää maahanmuuttajataustaisen lapsen oman äidinkielen tukemiseen ja edistää maahanmuuttajataustaisen lapsen suomen kielen oppimista. Toisessa päiväkodissa suomen kielen oppiminen tapahtuu arjen tilanteissa. Tämä on varmasti lapselle mieluisa ja helposti omaksuttavissa keino. Vaikka järjestelmällistä suomen kielen opetusta ei ole päiväkodissa järjestetty, ei se välttämättä ole huono asia lapsen kannalta.

Työntekijöiden tulee tiedostaa arjen vuorovaikutustilanteiden merkityksellisyys pakolaislapsen kielen kehittymisessä. Arjen sanoittamisen avulla lapsi voi omaksua suomen kielen hyvin verrattuna esimerkiksi lapsen omien vanhempien suomen kielen oppimiseen koulussa. Tosiasia on, että mitä nuorempana henkilö alkaa uutta kieltä opiskella, sitä helpompi hänen on uusi kieli omaksua. Toisessa päiväkodissa oman äidinkielen tukemiseen on helpompi panostaa kotikielen opettajan avulla. Heillä arvostetaan lapsen oman äidinkielen säilymistä, mutta toisaalta olisi myös tärkeää edistää lapsen suomen kielen oppimista. Molemmissa päiväkodeissa tulisi panostaa siihen, että pakolaislasten kaksikielisyys kehittyisi siten, että he pystyisivät käyttämään omaa äidinkieltään ja suomen kieltä sujuvasti. Kaksikielisyys auttaa pakolaislasta kotoutumisprosessissa ja siitä on myös hyötyä lapselle tulevaisuudessa paljon. Kahden kulttuurin omaksuminen on pakolaislapselle voimavaraistava tekijä. Mikäli suomen kielen omaksuminen jää pakolaislapselta heikommalle tasolle, vaikuttaa se tulevaisuudessa muun muassa koulunkäyntiin, työelämään ja sosiaalisiin suhteisiin. Pakolaislapsen oman äidinkielen tukemisessa ja suomen kielen opettamisen välillä tulisi löytää tasapaino. Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaan, että työntekijöiden tulee kertoa vanhemmille myös oman äidinkielen kehittämisen merkityksestä ja keinoista. Mielestämme päiväkodilla on suuri merkitys oman äidinkielen tukemisessa, mutta ei voida olettaa, että päiväkodilla olisi kaikkia keinoja oman äidinkielen tukemiseen. Vanhemmilla on myös suuri merkitys oman äidinkielen säilymisessä ja työntekijöiden tulisi siitä tiedottaa vanhemmille. Ensimmäisten päiväkotivuosien aikana suomen kielen oppimisessa voidaan pitää tavoitteina muun muassa sitä, että lapsi oppii perussanastoa, toimintaohjeiden noudattamista, yksinkertaisten kuvilla tuettujen lauseiden ymmärtämisen sekä pystyy kertomaan peruslauseilla kuvista.

Kysyimme, miten lapsen äidinkielen ylläpitämistä ja kehittämistä tuetaan päiväkodeissa. Toisessa päiväkodissa oli ollut työssäoppimisjaksolla kurdiopiskelijoita, jotka olivat jo oppineet hieman suomen kieltä. He olivat puhuneet lasten kanssa heidän omalla äidinkielellään ja toimineet myös tulkkeina henkilökunnan ja lasten välillä. Muuten tukeminen on ollut vähäistä ja tulkkeja on käytetty pääsääntöisesti vain palavereissa, joissa on keskusteltu lasten asioista. Päiväkodissa oman äidinkielen ylläpitämiseen ja sen kehittämiseen on panostettu vähän. Kotikielen opettajan mukaan äidinkielen ylläpitämistä

ja kehittämistä tuetaan kirjojen avulla ja siten, että hän itse puhuu lapsien kanssa vietnaminkielistä. Toisessa päiväkodissa arvostetaan lapsen oman äidinkielen säilymistä, kun taas toisella päiväkodilla ei ole samanlaista mahdollisuutta äidinkielen ylläpitämiseen ja säilyttämiseen ilman kotikielen opettajaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei lapsen oman äidinkielen säilyttämistä arvosteta, vaan heillä ei ole samanlaisia keinoja äidinkielen säilyttämiseen kuin toisessa päiväkodissa. Haastattelimme kuitenkin vain neljää työntekijää, joten muilla työntekijöillä olisi saattanut olla eri näkemys kysymyksiimme. Näitä päiväkodeja ei voi vertailla keskenään mitenkään, koska lähtökohdat ovat jo niin erilaiset äidinkielen ylläpitämisen suhteen. Ei voida myöskään yleistää, että miten päiväkodeissa kielen ylläpitämistä ja kehittämistä tuetaan, koska jokaisella päiväkodilla on erilaiset intressit ja resurssit. Päiväkodeilla, kunnilla ja valtakunnan tasolla on kuitenkin yhteinen tavoite pakolaislapsen kielen ylläpitämisen ja kehittämisen tueksi.

Kysyimme työntekijöiltä, millaisia valmiuksia ja välineitä heillä on pakolaislapsen kielen ja kulttuurin säilyttämiseen. Haastateltavan mukaan heillä ei ole mitään välineitä eikä kirjallista materiaalia lapsen oman äidinkielen tukemiseen. Hänen mukaan Tornion kaupungilla on vähän jotain materiaalia, jota voi lainata. Lapsille suunnattuja kirjoja heillä ei ole ja muuten materiaalien sisällöt kertovat vain pakolaisista. Kotikielen opettajan mukaan heidän suurin apunsa ovat kirjat. Hän itse kertoo myös lapsille vietnamilaisista perinteistä. Päiväkodissa on myös vietetty vietnamilaista juhlaa, jossa he ovat laittaneet ruokaa ja leiponeet. Vietnamilaisilla on ollut oma ohjelmanumero kevätjuhliissa. Kysyimme myös, kuinka työntekijät huomioivat kielen merkityksen pakolaislapsen päiväkodin arjessa? Työntekijöiden mukaan he lukevat paljon kirjoja, keskustelevat päivittäisissä tilanteissa mahdollisuuksien mukaan, jossa kotikielenopettajalla on myös keskeinen merkitys. Työntekijöiden tulisi rohkaista lasta käyttämään omaa äidinkieltään ja oman minuutensa vahvistumiseksi lapsi tarvitsee myönteistä palautetta. Lapsen tulee tuntea itsensä arvokkaaksi ja rakastamisen arvoiseksi. Tämä auttaa lapsen myönteisen kulttuuri – identiteetin kehittymistä.

Materiaalia ei olisi kuitenkin mahdotonta kerätä esimerkiksi pakolaislapsen vanhempien, sukulaisten tai muiden samaan kulttuuriin kuuluvien henkilöiden avulla. Materiaalit voivat olla esimerkiksi lapsen oman kielisiä satuja, loruja, pelejä tai kertomuksia. Näi-

den avulla lapsi pystyisi säilyttämään oman äidinkielen ja kulttuuritaustansa. Jos lapsi tulee kovin nuorena Suomeen, hänellä on hankalampi säilyttää oma kulttuuritaustansa, koska hänellä on vähän omia kokemuksia tai mielikuvia omasta maasta. Vanhemmalla lapsella on jo oma muistikuvansa kotimaastansa, mutta jos sitä ei ylläpidetä voi hänkin unohtaa nopeasti omat juurensa. Toisessa päiväkodissa olevilla pakolaislapsilla on helpompi säilyttää oma kieli ja kulttuuri, koska kotikielen opettajalla on tässä asiassa niin suuri merkitys. Molemmissa päiväkodeissa oli kuitenkin järjestetty juhlia eri kulttuureihin liittyvänä. Mielestämme kulttuuriperintöä voi olla helpompi vaalia kuin oman äidinkielen säilyttämistä.

”Lapsille kertoa, että mikä on meidän perinteinen juhla ja kansallispuhu. Mikä on bambuhattu yleensä kesällä tammönen ja millainen on arkipäiväpuhu ja miten pukeutuu nainen. Sitten joka perheellä on oma kansallispuhu siinä kotona vanhemmat ja kerto lapsille sitten miten ja sitten ruoka puikoilla syötään, säilytetään(vaalitaan)aina kotona käytä ja sitten vielä juhla uudenvuodenjuhla me säilytetään aina sitä joka vuosi. Järjestää jonnekin juhla tai kotona tehään juhla tai yhteinen juhla, tulee kaikki, panee punainen kirjekuori ja laitetaan rahaa sisälle ja annetaan lapsille, sillä lailla.”

Työntekijän haastattelu

Lasten päivähoitoasetuksessa sanotaan, että maahanmuuttajaryhmien lasten kieltä tulee tukea yhteistyössä kyseisen kulttuurin edustajien kanssa. Päiväkodeissa tulisi siis pyrkiä tukemaan päivähoitoasetuksen mukaan lapsen omaa äidinkieltä kyseisen kulttuurin edustajien kanssa. Tämä asetus ei toteudu täysin haastateltavissa päiväkodeissa. Toisessa päiväkodissa ei ole kotikielen opettajaa ja heillä on tuettu omaa äidinkieltä väliaikaisin ratkaisuin. Toinen päiväkotikoti on onnekkammissa tilanteissa, koska heillä on kotikielen opettaja pakolaislasten oman äidinkielen ja kulttuurin tukemiseen.

7.3 Kulttuuri

Kysyimme, miten työntekijät perehtyvät uuteen kulttuuriin ennen kuin lapsi on tullut päiväkotiin? Työntekijät perehtyvät uuteen kulttuuriin kirjallisuuden ja kotikielenopettajan avulla sekä sosiaalitoimiston pakolaistyöntekijän avulla. Mielestämme työntekijät eivät saa suhtautua liian välinpitämättömästi tai liian luonnollisesti pakolaislapsen tu-

loon päiväkotiin. Pakolaislapsi on lapsi muiden lasten joukossa, mutta hänellä on erityistarpeita, mitä muilla lapsilla ei välttämättä ole, esimerkiksi kotoutumisprosessi Suomeen. Työntekijöiden olisi hyvä järjestää keskustelutilaisuus, jossa jokainen saisi sanoa ääneen omat tunteuksensa, odotuksensa ja ennakoasenteensa. Mikäli kielteisiä asenteita ilmenee, olisi niistä hyvä keskustella yhdessä. Työntekijöiden olisi hyvä myös pohdita sitä, millaista rikkautta erilainen kulttuuri tuo heidän päiväkotiin. Kulttuurien kirjo päiväkodissa edistää suvaitsevaisuutta ja ehkäisee rasismia.

Kysyimme, miten päiväkodissa on otettu huomioon pakolaislapsen kulttuuria? Työntekijöiden mukaan he kunnioittavat lapsen omaa kulttuuria ja siihen kuuluvia tapoja. Lapset saavat esimerkiksi esittää lauluja omalla kielellään ja joskus ruokailussa nautitaan kyseisen maan ruokaa. Kulttuurisen identiteetin kehittymistä tuetaan toisessa päiväkodissa siten, että pakolaislapsilla on yhtäläinen oikeus osallistua kaikkeen siihen, mihin suomalaislapsillakin. Esimerkiksi he voivat osallistua hartaushetkiin, vaikka ovat muslimeja, jos vanhemmat ovat sen sallineet. Kurdien uskontoon liittyy, että sianlihaa ei saa syödä, mutta monesti vanhemmat haluavat, että lapsi suomalaistuu mahdollisimman pian. Työntekijät kunnioittavat myös lapsia, jotka eivät saa syödä sianlihaa. Päiväkodeissa mielestämme toteutuu hyvin YK:n lapsenoikeuksien sopimus ruokailun ja osallisuuden suhteen. YK:n lapsenoikeuksien sopimuksessa määritellään lapsen oikeus tasa-arvoiseen kohteluun päivähoitossa. Päiväkodeissa lapsilla on oikeus syödä oman vakaumuksensa mukaan ja työntekijät kunnioittavat heidän vakaamustaan. Lapset saavat osallistua oman uskontonsa ulkopuolella oleviin kirkonmenoihin, jos haluavat. Toisaalta tasa-arvoinen kohtelu ei toteudu silloin, kun lapsi ei osallistu enemmistön kirkonmenoihin. Haastatteluista kävi ilmi se, että mikäli lapsi ei osallistu kirkonmenoihin, ei hänelle myöskään järjestetä omaan uskontoon liittyvää toimintaa. Silloin kun lapsi ei voi osallistua kirkonmenoihin, hän jää leikkimään tai värittämään yksin. Työntekijöiden tulisi tietää, että tämä ei ole tasa-arvoista kohtelua ja tästä lapsi voi hyvinkin pahoittaa mielensä. Kun lapsi ei saa osallistua muiden lasten kanssa toimintaan, hän voi tuntea itsensä syrjityksi. Lapsi ei välttämättä ymmärrä, miksi hän ei voi olla muiden lasten kanssa.

Kysyimme heiltä, miten päiväkodeissa huomioidaan kulttuuri ja uskontokasvatus, johon

eräs haastateltavista kertoi, että heillä ei käy ketään pitämässä hartaushetkiä, mutta olisi mukavaa, jos sellaisia olisi. Toisen päiväkodin haastateltavien mukaan, työntekijät kunnioittavat kaikkia uskontoja ja lapset saavat osallistua kirkonmenoihin ja joulujuhliin. Lapsille on kerrottu, että on olemassa eri uskontoja, mutta usko on aina samanlaista ja henkilökohtaista. He ovat opettaneet hyviä tapoja lapsille ja kertoneet, että ei saa olla paha kenellekään. Vaikuttaa siltä, että päiväkodeissa uskonto- ja kulttuurikasvatus on huomioitu paremmin kuin kielen opetus. Voi olla, että on helpompaa kiinnittää huomiota kulttuuriin kuin kieleen. Pitäisi kuitenkin muistaa, että molemmat asiat ovat yhtä tärkeitä pakolaislapsen kotoutumisprosessissa. Kotoutumisprosessi ei välttämättä onnistu hyvin, jos oman kielen säilyttämistä ja tukemista ei huomioida. Voi olla myös pakolaislapsia, jotka eivät saa osallistua vakaumuksen tai vanhempien kiellon vuoksi kirkollisiin tilaisuuksiin. Lapsen oma uskonto tulisi huomioida asiaan kuuluvasti, eikä sitä voi sivuuttaa silloin, kun muut lapset ovat esimerkiksi kirkossa sillä, että pakolaislapsi laiteetaan piirtelemään omiaan. Lapselle tulisi järjestää samaan aikaan omaan uskontoon liittyvää kasvatusta. Eri uskontoihin liittyvää materiaalia saa pienellä vaivannäöllä hankittua Internetistä tai vaikkapa seurakunnilta. Työntekijöillä on kuitenkin rajalliset mahdollisuudet toimia työssään ja aika ei välttämättä riitä kehittämään päiväkodissa vähemmistönä oleville lapsille materiaalia. Tähän olisikin ainoa ratkaisu saada lisää työntekijöitä päiväkoteihin ja erityisesti maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä. Maahanmuuttajataustaiset työntekijät myös auttavat lapsia kotoutumaan paremmin Suomeen. He ymmärtävät pakolaislapsen tilanteen paremmin, koska heillä on sama kulttuuritausta.

Kysyimme, miten monikulttuurisuuskasvatus on järjestetty päiväkodeissa ja miten monikulttuurisuus näkyy päiväkodeissa? Toisen päiväkodin haastateltava sanoi, että hänen mielestään lasta täytyy auttaa enemmän, jos ei ole yhteistä kieltä. Heillä ei korosteta erityisesti monikulttuurisuuskasvatusta, vaan pakolaislapset ovat muun ryhmän mukana normaalisti. Lapsi oppii toiselta lapselta, edusti hän mitä kulttuuria tahansa. Eri kulttuureista tulleiden lasten kanssa on tärkeää tasavertaisuus ja kaikilla pitää olla yhtäläiset mahdollisuudet. Erilaisuus on suomalaisille rikkaus. Kun on pienestä asti tekemisissä eri kulttuureista tulleiden kanssa, niin siitä tulee luontaista. Päiväkodissa on järjestetty kurdien uudenvuoden juhla ja kurdiäidit ovat tehneet kurdiruokaa ja tanssineet kurdi-

tansseja. Toisessa päiväkodissa työntekijöiden mukaan monikulttuurisuus näkyy lasten töissä, lauluhetkillä, yhteistyössä eri tahojen kanssa, vierailuina ja juhlina, myös arjessa monikulttuurisuus näkyy ”värikkytenä ” erityisesti positiivisella tavalla.

Toisessa päiväkodissa on järjestetty kurdijuhlat, mutta juhlien järjestäminen ei ehkä ole ollut kovin säännöllistä. Mielestämme pakolaislapsi voi tuntea tilanteen hämmentävältä, koska hänen kieltä ja kulttuuria ei ole pyritty tukemaan ja säilyttämään muuten. Tämä voi sekoittaa entistä enemmän kahden kulttuurin omaksumista. Voi kuitenkin olla, että juhla on tavallaan pakko järjestää, koska päiväkodissa on muidenkin kulttuurien edustajia. Juhlien järjestämiseen menee myös aikaa, eikö tätä aikaa voisi käyttää esimerkiksi pakolaislapsen oman kielen kirjallisuuden hankkimiseen esimerkiksi Internetistä. Mutta on kuitenkin hyvä, että juhlia järjestetään edes silloin tällöin.

8. POHDINTA

Opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme aiheen tärkeyden. Pakolaislapsen kotoutumisprosessiin pitää kiinnittää huomiota, koska se on tärkeä lapsen hyvinvoinnin ja tulevaisuuden kannalta. Oman äidinkielen ja kulttuurin tukeminen kotoutumisessa on hyvin tärkeää lapsen kotoutumisprosessin onnistumisen kannalta, koska jos lapsella on juuret omaan kulttuuriyhteisöönsä, hänen on helpompi palata sinne takaisin vanhempana. Pakolaislasten kotoutumisesta Suomeen pitäisi kiinnittää enemmän huomiota, koska asiasta ei ole puhuttu tarpeeksi viime vuosina. Pakolaislapsen myönteisen identiteetin rakentamisen kannalta on tärkeää, että lapsen omaa kulttuuriperintöä tuetaan ja että lapsella on mahdollisuus suomen kielen oppimiseen.

Opinnäytetyötämme varten tekemien haastatteluiden pohjalta voidaan sanoa, että Tornion päivähoiton työntekijöille on keinoja ja valmiuksia pakolaislapsen kotoutumisen tukemiseen. Suurin yksittäinen keino on kotikielen opettaja, joka työskentelee toisessa tutkimusjoukkoomme kuuluvassa päiväkodissa. Hänen merkityksensä pakolaislapsen kotoutumiselle on suuri, koska hän pystyy tukemaan pakolaislapsen oman kielen ja kulttuurin säilymistä. Suomen kielen systemaattista opetusta kumpikaan päiväkodeista ei painota, vaan pakolaislapsi oppii suomen kielen arjen tilanteista. Muita keinoja pakolaislapsen kotoutumiselle ovat muun muassa kirjat, sadut ja pelit.

Haastatteluiden perusteella voidaan todeta, että pakolaislapselle tärkeää on, että työntekijät ovat luotettavia, turvallisia, helposti lähestyttäviä ja suvaitsevaisia. Työntekijöiden tulee välittää ja hyväksyä lapsi sellaisena kuin hän on. Kotoutumisen tukemisessa työntekijöiden keinot ja välineet ovat samat kuin muidenkin lasten kanssa. Kotoutumisen tukeminen on oikeastaan normaalia arkipäivän toimintaa ja rutiinit luovat turvallisuuden tunnetta, joka auttaa kotoutumisprosessissa. On tärkeää, että pakolaisuutta ei ylikorosteta liikaa, koska pakolaislapsi on lapsi kuten muutkin päivähoiton lapsista. Pakolaislapsi tarvitsee samoja asioita kuin muutkin lapset, esimerkiksi rakkautta, lämpöä ja välittämistä, joita päivähoiton tulisi tarjota.

Haastatteluiden ja teorian pohjalta voidaan sanoa, että työntekijöiden ammattitaitoisuus korostuu työskennellessä pakolaislasten kanssa, koska silloin ei välttämättä ole yhteistä kieltä ja kommunikointi täytyy hoitaa muilla tavoin. Samalla heidän pitäisi pystyä tukemaan pakolaislasta ja hänen perhettään kotoutumisessa. Työntekijöiden tulee välittää tärkeää tietoa perheille suomalaisessa yhteiskunnassa elämisestä esimerkiksi sään mukaan pukeutumisessa. Työntekijöiden koulutuksella on suuri merkitys työskentelyssä eri kulttuureista tulleiden lasten kanssa. Työntekijät tekevät pakolaisperheiden kanssa yhteistyötä, mutta työntekijät kaipaavat kokemuksesta huolimatta koulutusta ja keinoja käytännön työhön. Monikulttuurisia työntekijöitä tarvitaan erityisesti niissä päiväkodeissa, missä on pakolais- tai maahanmuuttajataustaisia lapsia. He pystyisivät tukemaan pakolais- tai maahanmuuttajataustaisten lasten omaa äidinkieltä ja kulttuuria tehokkaammin.

Haastatteluiden pohjalta on todettava, että päivähoidolla on suuri merkitys pakolaislapsen kotoutumisprosessissa. Mikäli päivähoidolla ei ole keinoja tukea pakolaislasta kotoutumisessa, on päivähoito sitä estävä tekijä. Muita estäviä tekijöitä kotoutumisessa ovat yhteisymmärryksen puute työntekijöiden ja vanhempien välillä ja se, että vanhemmat eivät ole itse motivoituneita kielen oppimisessa. Jos vanhemmat haluavat aktiivisesti oppia suomen kieltä, antaa se lapsille yhden kotoutumismallin selviytymisestä Suomessa. Kotoutumisessa estävänä tekijänä on kieli. Ilman yhteistä kieltä on hankalaa kommunikoida, vaikka elekieli olisi käytössä. Ilman kotikielen opettajaa oman äidinkielen ja kulttuurin säilyttäminen on hankalampaa. Haastatteluista kävi ilmi, että suurin osa pakolaisista oli syystä tai toisesta muuttanut Tornioista pois. Kotoutumisprosessin onnistuminen pienestä pitäen voi olla yksi syy siihen, että pakolaisille ei tule tarvetta lähteä pysyvästi pois Tornioista.

Tulevaisuudessa olisi hyvä tehdä tutkimusta esimerkiksi siitä, millaista kielenopetuksen materiaalin tulisi olla. Myös itse materiaalin kehittäminen ja tekeminen olisi hyvä aihe jollekin. Oman äidinkielen materiaalin kehittäminen on haastavaa sellaiselle henkilölle, joka ei ole siitä kulttuurista. Esimerkiksi vietnaminkielinen opiskelija osaisi kehittää oman äidinkielen tueksi materiaalia paremmin kuin suomenkielinen. Päiväkoteihin voitaisiin myös tehdä omanlaisensa kotoutumiskansio, johon voitaisiin kerätä oleellista tie-

toa kotoutumisesta ja siihen liittyvistä tärkeistä asioista. Kansiossa voisi olla muun muassa yleistä tietoa päivähoidosta, maahanmuuttajaperheen vastaanottamisesta päivähoitoon, maahanmuuttajiin liittyvää sanastoa, terveydenhuoltopalvelut, tulkkipalvelut, käytännön ohjeita maahanmuuttajaperheiden kanssa toimimiseen, kielen ja kulttuurin tukemisesta. Kansiota olisi hyötyä työntekijöille, vanhemmille ja sitä kautta myös pakolaislapsille. Mielestämme kansiota olisi apua pakolaislasten kotoutumisen onnistumiseen ja se olisi työntekijöille hyvä työväline. Yhtenä jatkotoimenpide ehdotuksena voitaisiin haastatella kotoutumisen onnistumisesta pakolaisia itseään, miten he ovat kokeneet itse kotoutumisen, mitä he ovat kaivanneet lisää ja mikä kotoutumisessa onnistui ja mikä ei onnistunut. Tornion päivähoidossa on ollut pakolaislapsia vuodesta 1992 alkaen ja heitä voitaisiin haastatella nyt, miten he ovat kokeneet Tornion päivähoidon roolin heidän kotoutumisen tukemisessa. Tähän voi muodostua ongelmaksi se, että näitä henkilöitä voi olla hankala löytää. Toisaalta tämänlaisen tutkimuksen tekeminen olisi tärkeää, koska siitä saataisiin käytännön tietoa siitä, mikä kotoutumisessa on onnistunut ja mikä ei. Tämän kautta Tornion kaupungin päivähoidon roolia kotoutumisen edistäjänä voitaisiin kehittää tulevaisuutta varten.

Monikulttuurisuutta on tuettava, mikäli halumme turvata kestävän kehityksen, tasapainon ja rauhan maailmassa. Kulttuurierot pitää tunnustaa ja etnisten, uskonnollisten ja kielivähemmistöjen oikeudet on turvattava, jotta kaikki voivat elää oman identiteettinsä mukaisesti. Moniarvoisuutta tukevaa politiikkaa voidaan toteuttaa muun muassa tarjoamalla kouluissa kaksikielistä opetusta sekä takaamalla, että kaikki etniset ryhmät saavat poliittisessa päätöksenteossa äänensä kuuluviin. (Yhteinen maailmamme 2003) Mitä aikaisemmin monikulttuurisuuskasvatus aloitetaan, sen paremmat tulokset sillä voidaan saavuttaa. Lapset tottuvat pienestä pitäen erilaisuuteen ja he kokevat sen normaalina asiana. Vanhemmat myös tapaavat päivähoidossa eri kulttuurien edustajia ja se voi vaikuttaa heidän asenteisiinsa positiivisesti. Kun vanhempien ajatusmaailma on suvaitsevainen muiden kulttuurien edustajia kohtaan, vaikuttaa se myös heidän lasten asenteisiin. Pienille lapsille vanhempien merkitys oman identiteetin rakentumisessa on erityisen tärkeää, koska lapset peilaavat omaa ajatusmaailmaa vanhempien ajatusten kautta.

Pakolaisuus on vuosia kestävä prosessi. Se ei häviä sillä, että on saanut turvapaikan tai

on päässyt pois pakolaisleiriltä. Elämä ei loksahda hetkessä kohdalleen eikä kaikki muutu hetkessä hyväksi. Pakolaislapsen kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ei tapahdu sillä, että heidät sijoitetaan valtaväestön piiriin. Kotoutuminen tapahtuu vasta silloin, kun ihminen on valmis hyväksymään ja ottamaan vastaan uutta ja hän on halukas luomaan uusia kontakteja ympäristöönsä. (Sosiaalihuollon raporttisarja 1990, 15.)

LÄHTEET

Ahaa! Avaimia monikulttuuriseen kohtaamiseen, n.d. Erilaisia kulttuureita ja uskontoja.

Luettu 19.9.2008 <<http://www.ahaa-avaimia.fi/neliapila/arju.html>>.

Asetus lasten päivähoidosta 1973. 16.3.1973/239.

Alijoki, Eila 1998. Pesästä pieni ponnistaa - Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen. Kirjapaino Oy West Point, Rauma.

Baker, Colin 1997. Foundations of bilingual education and bilingualism. Multilingual Matters Ltd, 2.painos, USA.

Eduskunta, 2005. Suomen pakolaiskiintiö. Luettu 2.9.2008

<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_687_2005_p.shtml>.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus kirjapaino Oy 5.painos, Jyväskylä.

Gyekye, Marjaana & Rouhio, Mirkka 2005. Työkalupakki – välineitä suomi toisena kielelle – opetukseen. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2005:8.

Luettu 17.7.2008 <<http://www.socca.fi/moniku/aineistoja/tyokalupak.pdf>>.

Hassinen, Sirje 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Hatami Landi, Farzaneh 2004. Varjojen ääni. Sahalan kirjapaino Oy, Helsinki.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko, Sajavaara Paula 2007. Tutki ja kirjoita.

Otavan kirjapaino Oy 13. painos, Keuruu.

Ikonen, Kristiina 2001. Maahanmuuttajalasten esiopetuksen lähtökohtia. Teoksessa

- Högström, Barbro & Saloranta, Outi (toim.). Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Opetushallitus, Helsinki. 182-184.
- Infopankki, 2005. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat. Luettu 15.8.2008
<http://www.infopankki.fi/fi-FI/pakolaiset_ja_turvapaikanhakijat/>.
- Kaajava, Rene 2001. Suomi/ruotsi toisena kielellä - opetuksen tueksi. Teoksessa Högström, Barbro & Saloranta, Outi (toim.). Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Opetushallitus, Helsinki. 187–189.
- Keloneva, Riitta 2008. Pakolaislasten määrä Tornion päivähoitossa vuosina 1992-2005. Tulostettu 8.9.2008.
- Korpilahti, Pirjo 2007. Lapsen monet reitit kaksikieliseksi - haasteita ja mahdollisuuksia. Teoksessa Latomaa, Sirkku (toim.) Oma kieli kullaan kallis – Opas oman kielen opetukseen. Edita Prima Oy, Helsinki. 26–35.
- Kunnat.net kuntatiedon keskus, 2007. Lasten päivähoito. Luettu 15.8.2008
<http://www.kunnat.net/k_peruslistasivu.asp?path=1;29;353;10336;49069>.
- Kütük, Hatice & Badawieh, Mohammad 2007. Miten kulttuuria ja kulttuurien vertailua opetetaan? Teoksessa Latomaa, Sirkku (toim.) Oma kieli kullaan kallis – Opas oman kielen opetukseen. Edita Prima Oy, Helsinki. 104–108.
- Laki lasten päivähoitosta 1973. 19.1.1973/36.
- Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 1999. 9.4.1999/493.
- Maahanmuuttovirasto, 2008. Kiintiövalinta. Luettu 15.8.2008
<<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=3269>>.

- Matinheikki-Kokko, Kaija 1992. Pakolaisten vastaanotto ja hyvinvoinnin turvaaminen Suomessa. Sosiaali- ja terveyshallitus raportteja 40/1991. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Migrationsverket, 2008. Asylsökande till några länder i Europa 2003–2007. Luettu 3.9.2008 <<http://www.migrationsverket.se/>>.
- Munge, Merja 1994. Islamin lapset suomalaisessa päivähoidossa. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1994:3, Helsinki.
- Mäkelä, Terhikki 2007. Miksi äidinkieli tarvitsee tukea? Teoksessa Latomaa, Sirkku (toim.) Oma kieli kullaa kallis – Opas oman kielen opetukseen. Edita Prima Oy, Helsinki. 14-15.
- Mört, Marianne 2008. Sosiaalihoaja, Tornion kaupunki, puhelinhaastattelu, 4.9.2008.
- Nettineuvo, 2006. Puheenkehitys 0-7 v. Luettu 18.8.2008 <<http://www.nettineuvo.fi/index.asp> >.
- Petrell, Natasha 2007. Kotikunnasta riippuu, miten paljon lasta tuetaan kielitaito helpottaa kotoutumista. Luettu 5.9.2008. <<http://www.intermin.fi/intermin/periodic.nsf/vwarchivedlist1/8BC4CC55331994D5C22573BF003B7C9B>>.
- Päivärinta, Marjut 2001. Oma kieli ja kulttuuri oppimisen tukena. Teoksessa Högström, Barbro & Saloranta, Outi (toim.). Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Opetushallitus, Helsinki. 190-194.
- Rädda barnen, Asylsökande barn – faktablad, 2003. Information från Rädda Barnen om barn i Sverige. Luettu 19.8.2008 <<http://www.rb.se/sv/FaktaOmBarn/Flyktingbarn/Rapporter/>>.

Räsänen, Pekka & Anttila, Anu-Hanna & Melin, Harri 2005. Tutkimusmenetelmien pyörteissä. WS Bookwell Oy, Juva.

Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tammer- Paino Oy, Tampere.

Silvén, Maarit & Holma, Sharifan 1998. Miten lapsi oppii kaksi äidinkieltä? Kasvatus- Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja 29 (3), 319–328.

Solki, n.d. Mikä tai mitä on kieli? Luettu 18.8.2008

<<http://www.solki.jyu.fi/kielistakiinni/docs/mikakielib1.htm>>.

Sosiaalihuollon raporttisarja Nro 10/1988 1988. Kulttuurien kohtaaminen päivähoitossa - Pakolaislasten päivähoitotyöryhmän raportti. Hakaniemen Valtimo, Helsinki.

Sosiaalihuollon raporttisarja nro 14/1990 1991. Pakolaislapsi suomalaisessa päivähoitossa. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

Sosiaalihuoltolaki 1982. 17.9.1982/710.

Sosiaali- ja terveysministeriö, 2007. Maahanmuuttajatyön kehittäminen varhaiskasvatuksessa. Luettu 17.7.2008

<<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/13540/index.htm>>.

Suomen pakolaisapu, 2008. Suomen pakolaispolitiikka. Luettu 15.8.2008

<http://www.pakolaisapu.fi/pakolaisinfo/suomen_pakolaispolitiikka.html>.

Svensk, Merja 2001a. Yhteistyö huoltajien kanssa. Teoksessa Högström, Barbro & Saloranta, Outi (toim.). Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Opetushallitus, Helsinki. 185-186.

Svensk, Merja 2001b. Esiopetuksesta vastaavien täydennyskoulutus. Teoksessa

Högström, Barbro & Saloranta, Outi (toim.). Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Opetushallitus, Helsinki. 199-202.

Taloustutkimus, 2007. Kvalitatiivinen tutkimus. Luettu 17.7.2008

<http://www.taloustutkimus.fi/tuotteet_ja_palvelut/tiedonkeruuratkaisut_ja_monitila/kvalitatiivinen_tutkimus/>.

Tilastokeskus, 2007. Väestö kielen mukaan sekä ulkomaan kansalaisten määrä ja maa-pinta-ala alueittain 1980 – 2007. Luettu 10.9.2008

<http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_fi.asp>.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli, 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Tornio, 2007. Pakolaistyö Luettu 27.8.2008

<<http://www.tornio.fi/index.php>>.

UNHCR, 1994. Refugee Children: Guidelines on Protection and Care. Luettu 19.8.2008

<<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home?id=search>>.

Varttua, 2007. Mitä on varhaiskasvatus. Luettu 23.7.2008

<http://varttua.stakes.fi/FI/Sisallot/varhaiskasvatus/mita_on_vaka.htm>.

Väestöliitto, n.d. Kasvatusvihkonen venäjänkielisille vanhemmille – Lastenkasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Luettu 15.8.2008

<http://www.vaestoliitto.fi/mp/db/file_library/x/IMG/14877/file/vanhvihko20ven2.pdf>.

Yhteinen maailmamme, 2004. Maailman kulttuurien rikkaus. Luettu 3.9.2008

<<http://www.yhteinenmaailmamme.fi/fin/etusivu/?id=2>>.

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Olemme kaksi 3. vuosikurssin sosionomiopiskelijaa Kemi – Tornion ammattikorkeakoulusta. Pyydämme saada tutkimuslupa opinnäytetyötämme varten, jossa selvitämme pakolaislapsen kotoutumista päivähoitoon varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmasta. Tarkoituksena on käsitellä lapsen oman kulttuurin ja kielen säilyttämistä ja keinoja, jotka tukevat tai estävät lapsen sopeutumista päivähoitoon. Tarkoituksena on haastatella Isopalon päiväkodin ja Putaan vuoropäiväkodin työntekijöitä aiheeseen liittyen. Opinnäytetyössämme lupaamme noudattaa tutkimuseettisiä periaatteita ja tietosuojalakeja. Tuloksia analysoimme niin, että haastateltavat eivät ole tunnistettavissa. Lupaamme säilyttää saamamme tutkimusaineiston niin, että kukaan ulkopuolinen ei pääse siihen käsiksi. Opinnäytetyömme voi saada sosiaalialan oppimiskeskuksesta loppuvuodesta 2008.

Kemissä, 16.4.2008

Sanna Kekäläinen

Elina Lindholm

Opinnäytetyömme ohjaavat seuraavat opettajat:

Kaisu Vinkki

Leena Seppälä - Veijola

HANKKEISTAMISSOPIMUS

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosiaali-alan toimiala ja alla mainittu toimeksiantaja sopivat tällä sopimuksella opiskelijatyönä tehtävän opinnäytetyön tekemisestä alla mainituin ehdoin.

TOIMEKSIANTAJATIEDOT

Toimeksiantajan nimi ja osoite: Tornion päivähoitotoimisto Riitta Keloneva, Sairaalakatu 1 95400 Tornio

OPPILAITOSTIEDOT

Oppilaitoksen nimi ja osoite: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, Valtakatu 22 94100 Kemi

Opinnäytetyön tekijät ja yhteystiedot: Sanna Kekäläinen ja Elina Lindholm
Opinnäytetyön ohjaavat opettajat ja yhteystiedot: Kaisu Vinkki ja Leena Seppälä-Veijola

OPISKELIJATYÖNÄ TEHTÄVÄN OPINNÄYTETYÖN TIEDOT

Opinnäytetyön nimi/aihe: Pakolaislapsen kotoutuminen päivähoitoon Torniossa

Työn aikataulu: Kevät 2008 – kesä 2008, syyskuussa 2008 opinnäytetyö seminaari

Työn tulosten tekijänoikeuksista ja hyödyntämisestä sovitaan seuraavaa: Toimeksiantaja voi hyödyntää opinnäytetyötä luvallamme.

Tulosten salassapidosta sovitaan seuraavaa: Lupaamme noudattaa tutkimuseettisiä periaatteita ja säilyttää tutkimusaineiston niin, ettei ulkopuoliset pääse siihen käsiksi.

Työn ohjaajina toimivat: Kaisu Vinkki ja Leena Seppälä - Veijola

Jos tähän sopimukseen tulee muutoksia, on se jokaisen osapuolen uudelleen hyväksyttävä ja allekirjoitettava. Tämä sopimus on tehty 3 kappaleena, yksi jokaiselle sopijaosapuolelle.

Paikka: Kemissä **Aika:** 16.4.2008

AMK:n edustaja

Opiskelija

Toimeksiantajan edustaja

Opiskelija

Liite 3. Haastattelurunko

1. Oma koulutustaustasi?
2. Kauanko olet ollut töissä päiväkodissa?
3. Mitä koulutusta olet saanut liittyen pakolaislapsiin?
4. Paljonko täällä on sinä aikana ollut pakolaislapsia? Ja mistä maista heitä on ollut?
5. Miten päiväkodissa otetaan huomioon kaksikielisyys ja miten sitä tuetaan?
6. Miten tavoitteellinen kielenopetus järjestetään?
7. Miten lapsen äidinkielen ylläpitämistä ja kehittämistä tuetaan?
8. Millaisia valmiuksia ja välineitä teillä on pakolaislapsen kielen ja kulttuurin säilyttämiseen?
9. Miten tuetaan lapsen kulttuurisen identiteetin kehittymistä?
10. Miten huomioidaan kulttuuri- ja uskontokasvatus päiväkodissa? Miten erityistarpeet otetaan huomioon?
11. Millaisia keinoja teillä on tukea pakolaislasta kotoutumisessa?
12. Mitä työvälineitä teillä on pakolaislapsen kotoutumisen edistämiseksi?
13. Mitkä tekijät estävät pakolaislapsen kotoutumista päivähoitoon?
14. Miten pakolaislapset ovat kotoutuneet Torniossa?
15. Kuinka yhteistyö vanhempien kanssa toimii? Miten päivähoito on tukenut vanhempia kotoutumisessa?
16. Miten monikulttuurisuuskasvatus on järjestetty päiväkodissa?
17. Keneltä voitte kysyä apua ja tukea? Onko apua ylipäätänsä saatavilla?
18. Mitä pidät tärkeänä työskentelyssä eri kulttuureista tulleiden lasten kanssa?
19. Millaista on työskennellä pakolaislasten kanssa? Mitä työ antaa teille ja mitä työ vaatii?
20. Tuleeko teille mitään lisättävää mieleen? Voiko myös ottaa myöhemmin yhteyttä jos tulee lisää kysyttävää?

Liite 4. Lisäkysymyksiä

1. Millainen merkitys etnisellä työntekijällä on päiväkodille ja pakolaislapsille?
2. Mitkä ovat suurimmat erot suomalaisten ja pakolaislasten välillä? Esimerkiksi käytöstavat, kasvatuskulttuuri, lapsen asema.
3. Kieli on ensimmäinen asia, jonka avulla lapsi pääsee käsiksi uuden maan kulttuuriin ja elämään. Kuinka työntekijät huomioivat kielen merkityksen pakolaislapsen päiväkodin arjessa?
4. Miten päiväkodissa on otettu huomioon pakolaislapsen kulttuuria? Muuten kuin esim. juhlia järjestämällä.
5. Miten työntekijät perehtyvät uuteen kulttuuriin ennen kuin lapsi on tullut päiväkotiin? Esimerkiksi kieli, tavat ja normit?
6. Miten monikulttuurisuus näkyy päiväkodissa?
7. Ilman tietoa lapsen aikaisemmista kokemuksista ja kasvuympäristöstä on vaikeaa ymmärtää lapsen käyttäytymistä. Saatteko te tietää lapsen taustoja ennen kuin hän tulee päiväkotiin vai onko se vanhempien valinta kertoa teille siitä? Vaikeuttaako se työtänne jos, ette tiedä pakolaislapsen taustasta mitään?
8. Millainen mahdollisuus päivähoidolla on tukea pakolaislasta? Ja sen vaikutus lapsen tulevaisuuteen koulussa ja elämässä?
9. Miten päivähoidon keinoin voitaisiin kehittää pakolaislasten parissa tehtävää työtä?